

Saheeh Bukhari
(Telugu)

సహీహ్ బుఖారీ

మూలం
హజ్రత్ అల్లామా వహీదుజ్జమా (రహ్మా)

షేఖ్ హమీదుల్లా షరీఫ్, బి.ఎ.

తెలుగు ఇస్లామిక్ పబ్లికేషన్స్ ట్రస్ట్
సందేశభవనం, లక్నో డికోట్, చత్తాబజార్,
హైదరాబాద్-500-002 ఫోన్: 040-24564583

Saheeh Bukhari

Saheeh Bukhari (Telugu)

TIP Series No. : 279

Written by : Hazrat Allama Waheedujjama (R.H.)

Translated by : Shaik Hameedullah Sharief B.A.,

All Rights Reserved with Publishers

First Edition : August 2014

Copies : 1000

Price : Rs. 300

ISBN : 978 - 93 - 81111 - 30 - 7

Published by : Telugu Islamic Publications Trust (Regd.)
Sandesha Bhavanam,
Lakkadkot, Chatta Bazar,
Hyderabad-500 002. India.
Phone: 0091 - 040 - 24564583
Fax : 0091- 040 - 24576237
E-mail: geeturaiweekly@gmail.com
website: www.geeturai.com

Typeset by : Geeturai Graphics
Lakkadkot, Hyderabad-2.

Printed at : Cosmic Printers
Lakkadkot, Hyderabad-2.

విషయసూచిక

వహీ గ్రంథం 47
విశ్వాసాలు

- విశ్వాసం - మహాప్రవక్త (సఅసమ్) సూక్తి 63
- అల్లాహ్ సూక్తి ప్రకారం విశ్వాస కార్యాలు.. 67
- నిజమైన ముస్లిమ్ 68
- శ్రేష్ఠుడైన ముస్లిమ్ ఎవడు? 68
- అన్నం తినిపించటం ఇస్లామీయ సంప్రదాయం 68
- తన కోసం ఇష్టపడే దాన్నే తన తోటి (ముస్లిమ్) సోదరుని కోసం కూడా ఇష్టపడటం అనేది విశ్వాసంలోని ఒక భాగం” 69
- దైవప్రవక్తను ప్రేమించటం కూడా విశ్వాసంలోని ఒక భాగమే 69
- విశ్వాస మాధుర్యం 70
- అన్వారులను ప్రేమించటం కూడా విశ్వాసానికి సూచనే 71
- ఉపద్రవానికి భయపడి దూరంగా పారిపోవటం కూడా ధర్మావలంబనమే 71
- అవిశ్వాసం వైపునకు మరలిపోవటాన్ని.... కూడా విశ్వాసానికి సంబంధించిన విషయమే. 72
- విశ్వాసులు తమ ఆచరణల్లో పరస్పరం ఒకరిని మరొకరు మించిపోవటం అనే విషయం నిరూపితమయింది.. 73
- సిగ్గు విశ్వాసానికి చెందిన ఒక భాగం 74
- విశ్వాసం ఒక ఆచరణ అని అనే వ్యక్తికి ఈ ఖుర్ఆను వాక్యం ఒక ప్రమాణం 74
- సలామ్ చేయటం కూడా విశ్వాసంలోని ఒక అంశమే. 76
- భర్తకు కృతఘ్నత చూపటం కూడా ఒక రకమైన అవిశ్వాసమే 76
- పాపాత్ముడు తాను చేసే పాపాల వల్ల అవిశ్వాసి కాడు. 77
- ఒక పాపం ఇంకొక పాపం కంటే చిన్నదిగా ఉంటుంది 78
- కపటుడి లక్షణాలు 78
- షబేఖదర్ (విలువైన రాత్రి)లో ఆరాధనలు 79

- జిహాద్ చేయటం విశ్వాసానికి చెందిన ఒక భాగం 79
 - రమజాను మాసం రాత్రులలో నఫిల్ నమాజులు (తరావీ ప్రార్థనలు) చేయటం కూడా విశ్వాసంలోని ఒక భాగమే 79
 - పుణ్యఫలం లభిస్తుందనే ఉద్దేశ్యంతో రమజాను మాసంలో ఉపవాసాలు ఉండటం కూడా విశ్వాసంలోని ఒక భాగమే 80
 - ఇస్లాం ధర్మం అత్యంత సులభమైనది. 80
 - నమాజు చేయటం ఇస్లామ్ లోని ఒక భాగమే. 80
 - ఇస్లామ్ ధర్మాన్ని చిత్తశుద్ధితో స్వీకరించిన వ్యక్తి యొక్క శ్రేష్ఠత్వం గురించి 81
 - ఎల్లప్పుడూ చెయ్యబడే పని అంటే అల్లాహ్ కు ఎంతో ఇష్టం 82
 - విశ్వాసం పెరుగుతుంది మరియు తరుగుతుంది 82
 - జకాతు ఇవ్వటం కూడా ఇస్లామ్ లోని ఒక అంశమే 83
 - జనాజా వెంట వెళ్లటం కూడా విశ్వాసంలోని ఒక భాగమే 84
 - తాను చేసిన సత్కార్యాలు తనకు తెలియకుండానే రద్దయి పోతాయేమో అని ఒక విశ్వాసి ఎల్లప్పుడూ భయపడుతూ ఉండాలి 84
 - హజ్రత్ జిబ్రీల్ (అస్సలామ్) ఈమాన్, ఇస్లామ్, ఎహ్ సాన్ అంటే ఏమిటి, ప్రళయం ఎప్పుడొస్తుంది అని మహా ప్రవక్త (స)ను అడగటం 85
 - తన ధర్మంపై స్థిరంగా ఉండేందుకు, పాపకార్యాలకు, అనుమానం ఉన్న విషయాలకు దూరంగా ఉండే వ్యక్తి యొక్క ఘనత శ్రేష్ఠత్వం 87
 - యుద్ధ సంపదలోని 5వ భాగాన్ని అల్లాహ్ మార్గంలో 87
 - ఖర్చు పెట్టటం కూడా విశ్వాసమే 87
 - సదుద్దేశ్యము, సద్భావము లేని ఆచరణ నిజమైనది, స్వచ్ఛమైనది కానేరదు. 89
 - ఆచరణలు ఉద్దేశ్యం వల్లనే సక్రమమైనవి కాగలుగుతాయి. 89
- గ్రంథజ్ఞానం**
- జ్ఞానం యొక్క ఔన్నత్యం. 91
 - ఒక వ్యక్తిని జ్ఞానం గురించి విదైనా ప్రశ్న అడిగినప్పుడు సమాధానం చెప్పాలి 91
 - జ్ఞాన సంబంధమైన విషయాన్ని చెప్పినవాడు బిగ్గరగా పలికినవాడు 92
 - గురువు తన శిష్యుల జ్ఞానాన్ని పరీక్షించటానికి విదైనా ఒక ప్రశ్న అడగటం 92

- ఒక చేతి నుంచి మరొక చేతికి జ్ఞాన గ్రంథాల మార్పిడి వ్యవహారం
మత విద్వాంసులు ధర్మజ్ఞానాన్ని వ్రాసి వివిధ దేశాలకు పంపే విషయం 95
- సభలో చివర్న ఉన్న స్థలంలో కూర్చున్న వ్యక్తికి
సంబంధించిన ప్రసంగం..... 96
- నేను బోధించే విషయాలను ఇతరుల ద్వారా వినే మనిషి, నేను చెబుతూ ఉండగా
ప్రత్యక్షంగా వినే మనిషి కంటే వాటిని ఎక్కువగా జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాడు. 97
- చెప్పటం, చెయ్యటం (పాక్కు, ఆచరణల) కంటే జ్ఞానం ముఖ్యమైనది, 98
- ప్రవక్త మహనీయులు (సఅసమ్) సందర్భాన్ని, సమయాన్ని చూసి తమ
అనుచరులకు జ్ఞాన సంబంధమైన విషయాలను నేర్పవారు, 99

- జ్ఞానం నేర్చుకోదలిచిన వారి కోసం కొన్ని రోజులు కేటాయించే వ్యక్తి 99
- అల్లాహ్ తాను మేలు చెయ్యదలచుకున్న మనిషికి ధర్మానికి
సంబంధించిన అవగాహనను ప్రసాదిస్తాడు. 100
- ధర్మావగాహనకు వివేకం అవసరం మరియు దానికి ఉన్న ఔన్నత్యం 100
- జ్ఞానాన్ని వివేకాన్ని పొందగోరే విషయంలో అసూయపడటం 100
- దైవప్రవక్త హజ్రత్ మూసా (అస్ఫలామ్) హజ్రత్ ఖజర్ ను వెతుక్కుంటూ
సముద్ర తీరంలో ప్రయాణం చెయ్యటం. 101
- ప్రవక్త మహనీయులు హజ్రత్ ఇబ్నె అబ్బాస్ (రజిఅన్) కోసం ఇలా దుఆ 102
- ఒక పిల్లవాని హదీసు కథనం ఆమోదయోగ్యం కావటానికి అతనికి
కనీస వయస్సు ఎంత ఉండాలి 102
- జ్ఞాన సముపార్జన కోసం ప్రయాణం చెయ్యటం. 103
- జ్ఞాని ఔన్నత్యం, జ్ఞాన బోధ చేసేవాని ఔన్నత్యం 104
- ప్రవచనం నుంచి జ్ఞానం మాయమైపోవటం 105
- జ్ఞానం యొక్క ఔన్నత్యం 106
- పశువుపై స్వారీ చేస్తూ ఉన్నప్పుడు గాని లేదా మరేదైనా వస్తువుపై నిలబడి
ఉన్నప్పుడు గాని ధార్మిక తీర్పు చెప్పటం 106
- చెయ్యి ఊపిగాని లేదా తల ఊపిగాని ఎవరైనా ధార్మిక తీర్పు చెప్పటం 107
- కారుణ్యమూర్తి ముహమ్మద్ (సఅసమ్) అబ్దుల్ ఖైస్ ప్రజలకు చేసిన ఉద్బోధ 109
- ఏదైనా సమస్య ఉత్పన్నమైనప్పుడు, దాని పరిష్కారం కోసం ప్రయాణం చెయ్యటం 110

- జ్ఞానం నేర్చుకోవటానికి వంతులు నిర్ణయించటం 110
- హితోపదేశం చేసేటప్పుడు గాని లేదా చదివించేటప్పుడు గాని ఏదైనా అశాస్త్రీయ విషయం, ధార్మిక లోపం గమనించినప్పుడు కోప్పడటం 111
- ఇమామ్ లేదా ధర్మబోధకుని ముందు వినయంగా కూర్చోవటం 113
- బాగా అర్థమయ్యేందుకు ఒక విషయాన్ని గురించి మూడేసిసార్లు చెప్పటం 113
- ఒక మనిషి తన మహిళా బానిసకు, తన కుటుంబ సభ్యులకు ధర్మజ్ఞానాన్ని నేర్పటం 114
- ఇమామ్ (నాయకుడు) మహిళలకు హితోపదేశం చెయ్యటం, వారికి ధర్మానికి సంబంధించిన విషయాలు నేర్పటం 115

- హదీసు నేర్చుకోవటానికి ఆతురత, అత్యంత కుతూహలం కలిగి ఉండటం 115
- జ్ఞానం ఎందుకు ఎగిరిపోతుంది? 115
- స్త్రీలకు ధార్మిక విద్యను గరపటానికి ఇమామ్ ప్రత్యేకంగా ఏదైనా ఒక దినాన్ని నిర్ణయించగలడా? 116
- ఎవరైనా ఒక మనిషి ఏదైనా ఒక విషయాన్ని పూర్తిగా అర్థం చేసుకునే వరకు అడగటం 117
- ఒక మత సంబంధమైన సభలో పాల్గొన్నవారు, తాము నేర్చుకున్న జ్ఞాన విశేషాలను, ఆ సభలో హాజరుకాని వారికి అందజేయాలి. 118
- దైవప్రవక్త (సఅసం)ను గురించి అబద్ధం చెప్పినవాడు, ఎంత పాపానికి ఒడిగట్టాడు అనే విషయం 120
- జ్ఞానానికి సంబంధించిన విషయాలను వ్రాయటం 122
- రాత్రీ సమయంలో విద్యాబోధనం-హితబోధనం 126
- రాత్రీ సమయంలో జ్ఞాన సంబంధమైన విషయాలు చెప్పటం 127
- మత విద్వాంసులు చెప్పే విషయాలు నిశ్శబ్దంగా వినాలి 130
- ఒక పండితుణ్ణి, అందరికంటే గొప్ప పండితుడెవరు అని అడిగినప్పుడు, అతను 'అల్లాహ్ కు తెలుసు' అని సమాధానం చెప్పాలి. 131
- కూర్చోని ఉన్నటువంటి మత విద్వాంసుణ్ణి ఎవరైనా నిలబడి ప్రశ్నలు వేస్తే 135
- మినా దగ్గర రాళ్ళు విసిరేటప్పుడు, ఏదైనా ధార్మిక సమస్యను గురించి అడగటం, దానికి సమాధానం చెప్పటం 136

- అల్లాహ్ ఫర్మానా ప్రకారం, మీకు ప్రసాదించబడిన జ్ఞానం బహు స్వల్పమైనది 136
- అవగాహనా లోపం వల్ల, కొందరు మరిన్ని కష్టాలపాలవుతారేమో అనే భయం వల్ల ధర్మసమ్మతమైన కొన్ని విషయాలను వదలివేసే, విడిచిపెట్టే వ్యక్తి ప్రస్తావన 137
- జ్ఞాన సంబంధమైన విషయాలను కొంత మందికి నేర్పటం; కొంత మందికి, వారు అర్థం చేసుకోలేరని భావించి నేర్పకపోవటం 138
- ధర్మజ్ఞానం నేర్చుకునే విషయంలో సిగ్గుపడటం 140
- ఏదైనా విషయం గురించి సిగ్గు వల్ల తాను అడగలేకపోతే, ఇతరుల చేత అడిగించటం. 141
- మసీదులో ధర్మజ్ఞానానికి సంబంధించిన విషయాలను గురించి మాట్లాడుకోవటం, ధార్మిక తీర్పులు చెప్పటం. 142
- అడిగేవాడు అడిగినదాని కన్నా ఎక్కువ జవాబు చెప్పటం 143

‘వుజూ’ గ్రంథం

- వుజూ లేకుండా నమాజు దైవ స్వీకార యోగ్యమైనది కాదు 145
- వుజూ యొక్క ఘనత, శ్రేష్ఠత 145
- అనుమానం వల్ల వుజూ భంగం కాదు... 146
- తేలికపాటి వుజూ చేసుకోవటం 146
- పరిపూర్ణమైన వుజూకు సంబంధించిన ప్రస్తావన 148
- ప్రతి పనినీ ప్రారంభించే ముందు బిస్మిల్లాహ్ అని అనాలి 150
- లెట్రీన్ లోకి వెళ్లేటప్పుడు ఏమని పఠించాలి 151
- లెట్రీన్ దగ్గర నీళ్లు పెట్టడం 151
- మల మూత్ర విసర్జన సమయంలో ఖిల్లా వైపునకు ముఖం పెట్టి కూర్చోకూడదు 151
- రెండు ఇటుకల మీద కూర్చొని మల విసర్జన చెయ్యటం 152
- స్త్రీలు బహిర్భూమికి బయటకు పోవటం 152
- ఇళ్లలో మరుగుదొడ్లు కట్టుకోవటం, కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవటం 153
- మూత్ర విసర్జనం తరువాత నీళ్లతో పరిశుభ్రపరచుకోవటం 153

- కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవటం కోసం నీళ్లు తీసుకుపోవటం 154
- కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవటానికి వెళ్లేటప్పుడు నీళ్లతో పాటు ఒక బరిశెను కూడా తీసుకుపోవటం 154
- కుడి చేత్తో మర్మాంగాలను కడుక్కోవటం నిషిద్ధం 154
- ఒంటెలు పోసేటప్పుడు మర్మాంగాన్ని కుడి చేత్తో పట్టుకోకూడదు 155
- మట్టిపెళ్లలతో రహస్యాంగాలను పరిశుభ్రపరచుకోవటం 155
- పిడకలతో మర్మాంగాలను పరిశుభ్రపరచుకోకూడదు. 156
- వుజూ చేసుకునేటప్పుడు ఒక్కసారి మాత్రమే శరీరావయవాలను కడుక్కోవటం 156
- వుజూ చేసుకునేటప్పుడు శరీర అవయవాలను రెండేసి సార్లు కడుక్కోవటం 156
- వుజూ చేసుకునేటప్పుడు శరీర అవయవాలను మూడేసిసార్లు కడుక్కోవటం 157
- వుజూ చేసుకునేటప్పుడు ముక్కులో నీళ్లు పోసుకుని చీదటం. 157
- మర్మాంగాలను బేసి సంఖ్యలో ఉన్న మట్టి పెళ్లలతో పరిశుభ్రపరచుకోవటం 158
- వుజూ చేసుకునేటప్పుడు రెండు కాళ్ళూ పరిశుభ్రంగా కడుక్కోవాలి మసా చెయ్యకూడదు 159
- వుజూ చేసుకుంటున్నప్పుడు నీళ్లతో పుక్కిలించి ఉయ్యటానికి సంబంధించిన ప్రస్తావన 159
- వుజూ చేసుకుంటున్నప్పుడు, మడమల్ని కడుక్కోవటం 160
- చెప్పులు తొడుక్కుని ఉన్నప్పుడు కాళ్ళు కడుక్కోవటం చెప్పుల మీద మసా చెయ్యకూడదు 160
- వుజూ కాని, గుసుల్ కాని చేసుకునేటప్పుడు శరీరం కుడి వైపు నుంచి దానిని ప్రారంభించాలి 161
- నమాజు సమయం ఆనన్నమైనప్పుడు నీళ్ళ కోసం వెతకటం 162
- మనిషి తల వెంట్రుకలను కడిగిన నీరు పవిత్రమైనదే 163
- వంట పాత్రలలో కుక్క, మూతిపెట్టి నాకినప్పుడు 164
- మనిషి యొక్క ముందు, వెనుక మార్గాల నుంచి వెలువడే హదస్ (అశుద్ధత) వల్ల వుజూ అనివార్యమవుతుంది 166

- ఏ వ్యక్తి అయినా తన సహచరుడు వుజూ చేసుకోవటంలో తోడ్పడిన విషయానికి సంబంధించిన ప్రస్తావన 171
- వుజూ లేకుండా ఖురాను గ్రంథాన్ని పఠించటం (వ్రాయటం) మొదలైనటువంటివి సక్రమమైనవే 172
- పూర్తిగా స్పూహ కోల్పోయినప్పుడు వుజూ విరిగిపోతుంది 174
- మొత్తం తల మీద మసా చెయ్యటం; 176
- రెండు కాళ్ళను చీల మండలాల వరకు కడుక్కోవటం అనే విషయం గురించి 177
- వుజూ చేసుకున్న తరువాత మిగిలిపోయిన నీళ్లను వినియోగించటం. 178
- ఒకసారి చేతనిండా తీసుకున్న నీళ్ళతో పుక్కిలించి ఊయటం మరియు ముక్కులోకి నీళ్ళు ఎక్కించటం. 180
- ఒకే ఒకసారి తల మీద మసా చెయ్యటం 181
- భర్త తన భార్యతోపాటు కలిసి వుజూ చెయ్యటం 182
- ప్రవక్త మహనీయులు (సఅసమ్) వుజూ చేసుకున్న తరువాత మిగిలిపోయిన నీళ్లను స్పూహ కోల్పోయిన వ్యక్తిపై చల్లటం 182
- తొట్టె, గిన్నె, రాగిపాత్ర, చెక్క పళ్ళెంలో నుంచి గుసుల్ మరియు వుజూ చేసు కోవడం 183
- మట్టి పాత్ర (తొట్టి)లో నుంచి నీళ్ళు తీసుకుని వుజూ చేసుకోవటం 185
- ఒక ముద్ (కిలోలో 2/3 వ భాగం) నీళ్లతో వుజూ చేసుకోవటం 186
- మోజాలపై మసా చెయ్యటం 187
- వుజూలో ఉన్నప్పుడే మోజాలు తొడుక్కోవాలి 189
- మేక మాంసం మరియు సతు ఇంకా నిప్పుల మీద ఉడికిన వస్తువులు తిన్న తరువాత వుజూ చేసుకునే అవసరం లేదు 189
- సత్తు తిన్న తరువాత పుక్కిలించి నమాజు చేయుట... 190
- పాలు త్రాగిన తరువాత పుక్కిలించే అవసరం ఉందా? 191
- వుజూ ఉన్నప్పటికీ, మళ్ళీ వుజూ చేసుకోవటం 192
- మూత్ర విసర్జనం అజాగ్రత్తగా చెయ్యటం మహాపాపం 193

- మూత్రాన్ని కడగటం 194
- మసీదులో మూత్రం మీద నీళ్లు పోయ్యటం 196
- మూత్రం పోసిన స్థలంలో నీళ్ళను ప్రవహింపజేయటం 197
- పిల్లలు పోసే మూత్రం 197
- నిలబడి, కూర్చోని మూత్ర విసర్జనం చేయుట 198
- మిత్రుడు దగ్గరగా ఉన్నప్పుడు మూత్రం పోయ్యటం... 198
- ఇతరుల పెంటదిబ్బ దగ్గర మూత్ర విసర్జనం, చెయ్యటం 199
- రక్తాన్ని కడిగెయ్యటం 200
- 'మసీ'ని అంటే వీర్యాన్ని నీళ్లతో కడగటం 201
- వస్త్రాలకు అంటుకున్న వీర్యము మొదలైనవి (బహిష్టు రక్తము) కడిగినా, వాటి ప్రభావం పోకపోతే అనే విషయం గురించి 202
- ఒంటెలు, మేకలు మరియు ఇతర పశువుల మూత్రానికి సంబంధించిన మరియు మేకల దొడ్డికి సంబంధించిన ప్రస్తావన 203
- అశుద్ధ వదార్థం ఏదైనా నేతిలోగాని లేదా నీళ్ళలోగాని పడిపోతే, అప్పుడు దానికి సంబంధించిన ఆజ్ఞ ఏమిటి? 205
- ప్రవహించని నీటిలో మూత్రం పోయ్యటం. 207
- నమాజు చేస్తూ ఉన్నటువంటి మనిషి వీపు మీద ఏదైనా అశుద్ధ వస్తువునుగాని వేసినట్లయితే, అప్పుడు అతని నమాజు చెడిపోదు 207
- ఉమ్మి మరియు చీమిడి మొదలైనవి కట్టుబట్టలకు తగిలే విషయం గురించి 210
- మత్తు కలిగించే మద్యంతోనూ వుజూ చేసుకోవటం శాస్త్ర సమ్మతమైన విషయం కాదు 211
- ఎవరైనా ఒక స్త్రీ తన తండ్రి నోటి నుంచి కారే రక్తాన్ని కడగటం అనే విషయం గురించి 211
- మిస్యాక్ (పళ్ళు తోముకోవటానికి ఉపయోగించే టూత్ బ్రష్ లాంటి ఒక పుల్ల)తో పళ్ళు తోముకోవటం అనే విషయం గురించి 212
- వయస్సులో పెద్దలైన వారికి మిస్యాక్ ను మొదట ఇవ్వాలి 213
- వుజూ చేసుకుని నిద్రపోయే దాని శ్రేష్ఠతను గురించి 213

గుసుల్ గ్రంథం

- తన భార్యతో కలిసి ఒకే పాత్రలోని నీళ్లతో గుసుల్ చెయ్యటం 217
- ఒక 'సా' (మూడు కిలగ్రాముల బరువుకు సమానం) లేదా దానితో సరితూగే పాత్రలలోని నీళ్లతో గుసుల్ చేయటం 217
- తలమీద మూడుసార్లు నీళ్లు పోసుకోవటం 219
- హిలాబ్ తోగాని లేదా సెంటుతోగాని గుసుల్ను ప్రారంభించటం 220
- జనాబత్ స్థితిలో గుసుల్ చేసుకునేటప్పుడు పుక్కిలించి ఉండటం 222
- గుసుల్ చేసుకునేటప్పుడు మట్టితో చేతులు రుద్దుకోవటం. 223
- జనాబత్ కు సంబంధించిన అశుద్ధతకాక మరొక అశుద్ధత ఏదైనా తగిలి ఉండకుండా ఉంటే, అప్పుడు అది ధర్మసమ్మతం అవునా? కాదా? 223
- వుజూలోను, గుసుల్లోనూ మధ్యలో అగిపోవటం 225
- గుసుల్ చేసుకునేటప్పుడు కుడిచేత్తో ఎడమ చేతి మీద నీళ్లు పోసుకోవటం 226
- భార్యతో కలిసిన తరువాత గుసుల్ చేసుకోకుండానే మళ్ళీ కలవటం - ఇలా చెయ్యవచ్చా? ధర్మసమ్మతమేనా? 227
- 'మజీ'ని కడగటం.... 228
- శరీరానికి సెంటు రాసుకుని స్నానం చెయ్యటం.... 228
- వెంట్రుకల్లోకి తడిసిన చేతి వ్రేళ్లను దూర్చి గీకటం లేక రుద్దటం 230
- ఇదివరకే వుజూ చేసుకున్న భాగాలను మళ్ళీ రెండోసారి కడుక్కోకుండా ఉండటం 230
- ఒక వ్యక్తి ఎవరైనా మసీదుల్లో ఉన్నప్పుడు, తాను గుసుల్ చేసుకోవలసిన అవసరం ఉన్నదనే విషయం 231
- జనాబత్ కు సంబంధించిన గుసుల్ చేసుకున్న తరువాత రెండు చేతులతో శరీరం మీద ఉన్నటువంటి నీటి చుక్కలను తుడుచుకోవటం 231
- గుసుల్ను శిరస్సు యొక్క కుడి భాగం నుంచి ప్రారంభించటం 232
- ఒంటరిగా ఉన్న స్థితిలో దిగింబరులై స్నానం చెయ్యటం ధర్మసమ్మతమే 232
- ప్రజల ముందు స్నానం చెయ్యటం తటస్థపడితే ఒక తెరను అడ్డంగా కట్టుకుని స్నానం చెయ్యాలి 235

- స్త్రీకి వీర్యస్థలనం అయితే... 236
- 'జునుబ్' అంటే..... 236
- జనాబత్ కు సంబంధించిన గుసుల్ 237
- జనాబత్ స్థితిలో ఉన్నటువంటి ఒక జునుబ్ (లైంగికపరమైన అశుద్ధత కల వ్యక్తి) ఇంట్లో ఉండగలడు. కాని అతను గుసుల్ కు ముందు వుజూ చేసుకుని వుండాలి. 237
- ఒక జునుబ్ గుసుల్ కు ముందు నిదురపోవచ్చు 238
- జునుబ్ అయిన ఒక వ్యక్తి తప్పనిసరిగా వుజూ చేసుకున్న తరువాతనే నిద్రకు ఉపక్రమించాలి. 238
- స్త్రీ పురుష మర్మాంగాలు రెండూ ఒక దానిని మరొకటి స్పృశించినప్పుడు లేదా ఒకదానితో ఒకటి కలిసినప్పుడు 239
- స్త్రీ మర్మాంగం నుంచి వెలువడే తడి గనక తగిలినట్లయితే... 240

బహిష్టు గ్రంథం

- బహిష్టు ఎప్పుడు, ఎలా ప్రారంభమయింది 242
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ, ఆ స్థితిలో తన భర్తకు తలంటవచ్చు... 244
- ఒక పురుషుడు బహిష్టు అయిన స్థితిలో ఉన్నటువంటి తన భార్య ఒడిలో తన శిరస్సు పెట్టి ఖురాను పారాయణం చెయ్యవచ్చు 244
- బహిష్టును నిఫాస్ అని కూడా అనటం 245
- బహిష్టు అయిన స్త్రీతో ముబాషిరత్ చెయ్యటం 245
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ ఉపవాసం ఉండకూడదు. 247
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ హజ్ కు సంబంధించిన ఆచారాలూ.... 248
- ఇస్తిహాజ (రక్తస్రావం)కు సంబంధించిన విషయం 251
- బహిష్టు రక్తాన్ని కడిగిపారెయ్యటం 252
- రక్తస్రావం వ్యాధి ఉన్న స్త్రీ మసీదులో ఎతెకాఫ్ ఉండవచ్చు 252
- బహిష్టు అయిన బట్టలతో ఒక స్త్రీ నమాజు చెయ్యగలుగుతుందా? 253
- బహిష్టుకు సంబంధించిన స్నానం (గుసుల్) చేసేటప్పుడు సువాసనగల ఏదైనా పదార్థాన్ని వాడటం 254

- బహిష్టుకు సంబంధించిన స్నానం చేసేటప్పుడు స్త్రీ తన శరీరాన్ని బాగా తోము కోవాలి...అనే విషయం గురించి; 255
- బహిష్టుకు సంబంధించిన గుసుల్ ను గురించి 255
- బహిష్టు అగిపోయిన తరువాత గుసుల్ చేసుకునేటప్పుడు తల వెంట్రుకలను దువ్వకోవటం 256
- బహిష్టుకు సంబంధించిన గుసుల్ చేసేటప్పుడు స్త్రీ తన తల వెంట్రుకలను విప్పటం 257
- దివ్యఖురానులో 'హజ్ సూరాలో అల్లాహ్ ఇలా సెలవిచ్చాడు 258
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ హజ్ కు లేక ఉమాకూ సంబంధించిన ఇహ్రామ్ ను ఎలా కట్టుకోవాలి? 259
- బహిష్టు ప్రారంభానికి, సమాప్తానికి సంబంధించిన విషయం 260
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ గుసుల్ తరువాత 'ఖజా' నమాజు చేసే అవసరం లేదు 261
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ తన బహిష్టు బట్టలతో ఉన్న స్థితిలో ఆమెతో కలిసి పడుకోవటం 262
- బహిష్టుకు సంబంధించిన బట్టలను వేరుగా ఉంచాలి; పరిశుభ్రమైన బట్టలను కూడా వేరుగా ఉంచాలి. 263
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ రెండు పండుగలలోనూ, ముస్లిములు చేసే దుఆలలోనూ పాల్గొనవచ్చు. ఇంకా ఈద్గాహ్ నుంచి వేరుగా ఉండటం గురించి 263
- ఒకవేళ స్త్రీ ఒకే మాసంలో మూడు సార్లు బహిష్టు అయితే- 264
- బహిష్టు దినాలలో కాక వేరే దినాలలో మట్టి రంగుగల, పసుపు రంగుగల రక్తాన్ని చూసినట్లయితే, అప్పుడు ఏమి చెయ్యాలి 266
- ఇస్తిహాజ యొక్క (రక్తస్రావం) నరం గురించి 267
- ఒకవేళ స్త్రీకి తవాఫుల్ జియారల్ తరువాత బహిష్టు అయితే దానికి సంబంధించిన ఆజ్జను గురించి 267
- రక్తస్రావం వ్యాధి ఉన్నటువంటి స్త్రీ (ముస్తహాజ) బహిష్టు నుంచి పరిశుద్ధతను పొందినప్పుడు 268
- ప్రసవ సంబంధమైన రక్తస్రావం గల స్త్రీ యొక్క 'నమాజె జనాజ'ను చెయ్యటం. ఇంకా దాని విధానం 269

తయమ్ముమ్ గ్రంథం

- నీళ్లు గానీ, మట్టిగానీ లభించనప్పుడు ఏమి చెయ్యాలి? 273
- 'హజర్ లో అంటే తన ఇంట్లో, తన పట్టణంలో ఉన్నప్పుడు నీళ్లు దొరకని స్థితిలో, నమాజు ఖజా అయిపోతుందనే భయం కలిగినప్పుడు తయమ్ముమ్ చేసుకోవటం; 275
- తయమ్ముమ్ కోసం రెండు చేతులతో మట్టి మీద కొట్టి తరువాత దుమ్మును (ధూళిని) తగ్గించే నిమిత్తం చేతుల మీద ఊదటం. 276
- తయమ్ముమ్ లో కేవలం ముఖం మీద, రెండు చేతుల మీద మసా చెయ్యటం 277
- ఒక జునుబ్ (గుసుల్ చేసుకునే అవసరం ఉన్న వ్యక్తి)కు వ్యాధి భయంకానీ, మరణ భయంకానీ, దప్పిక భయం కాని ఉన్నప్పుడు అతను తయమ్ముమ్ చేసుకోవచ్చు. 284
- తయమ్ముమ్ చేసుకునేటప్పుడు మట్టి మీద చేతులతో ఒకసారి కొడితే సరి పోతుంది. 287

నమాజు గ్రంథం

- మేరాజ్ రాత్రి ఏ విధంగా ఫరజ్ (విధి)గా చెయ్యబడింది 290
- వస్త్రాలు ధరించి నమాజు చెయ్యటం వాజిబ్ (అనివార్యం). 295
- నమాజు చేసేటప్పుడు ఇజారును (ఛాతీ క్రింది భాగంలో ధరించే వస్త్రం) మెడ వెనుక భాగానికి కట్టుకోవటం 296
- ఒకే ఒక వస్త్రాన్ని శరీరానికి చుట్టుకుని నమాజు చెయ్యటం 297
- ఒకే వస్త్రాన్ని ధరించి నమాజు చేసినప్పుడు దానిని తన భుజస్కంధాల మీద కూడా వేసుకోవాలి 299
- ఒకవేళ వస్త్రం బిగువుగా, బైటుగా ఉన్నట్లయితే 299
- నగ్గుంగా, వస్త్రహీనులుగా నమాజు చేయటం అసహ్యకరమైనది 301
- చొక్కా పైజామాలూ, మోకాళ్ళ వరకు ఉండే నిక్కర్లూ, పొడుగాటి కోటూ ధరించి నమాజు చెయ్యటం 302
- 'ఔరత్ అంటే 'సతర్' సతర్ అంటే తప్పనిసరిగా కప్పి ఉంచవలసిన రహస్య శరీర భాగాలకు సంబంధించిన వ్రస్తావన 303

- దుప్పటి లేకుండా నమాజు చెయ్యటం 305
- మనిషి తొడకు సంబంధించిన అధ్యాయం 305
- ఒక స్త్రీ ఎన్ని బట్టలు ధరించి నమాజు చెయ్యాలి అనే విషయం గురించి 310
- డిజైన్లు ఉన్న వస్త్రాన్ని ధరించి నమాజు చెయ్యటం మరియు వాటిని చూడడం అనే విషయాలను గురించి 310
- ఒకవేళ ఎవరైనా శిలువ గుర్తుగానీ లేదా బొమ్మలుగానీ వేసినటువంటి వస్త్రాన్ని ధరించి నమాజు చేసినట్లయితే, ఆ నమాజు రద్దు అవుతుందా? కాదా? దానికి సంబంధించిన నిషేధం గురించి. 311
- పట్టు వస్త్రంతో తయారు చేసిన కోటు ధరించి నమాజు చెయ్యటం మరియు దానిని తీసేయటం 312
- ఎరుపు రంగుగల వస్త్రాన్ని ధరించి నమాజు చెయ్యటం 313
- కప్పు మీదా, మెంబరు మీదా, చెక్క మీదా నమాజు చెయ్యటం గురించి. 314
- నమాజు చేసే మనిషి సజ్దా చేసే స్థితిలో ఉన్నప్పుడు, ఒకవేళ అతను ధరించిన దుస్తులు అతని భార్య శరీరానికి తాకినట్లయితే, 316
- చాప మీద నమాజు చెయ్యటం అనే విషయం గురించి. 316
- ఖుమ్రా (ఒక చిన్న చాప-ముసల్మాన్లకు జానిమాజ్) మీద నమాజు చెయ్యటం గురించి. 317
- పడక మీద నమాజు చెయ్యటం అనే విషయం గురించి. 318
- తీవ్రమైన ఎండ వేడిలో వస్త్రం మీద సజ్దా చెయ్యటం 319
- పాదరక్షలతో నమాజు చెయ్యటం 320
- చర్మపు మేజోళ్లు తొడుక్కుని నమాజు చెయ్యటం 320
- ఎవరైనా సజ్దా పూర్తిగా చెయ్యకపోతే 321
- సజ్దా చేసేటప్పుడు రెండు బాహువులను వెడల్పుగా, విశాలంగా ఉంచటం 321
- ఖిల్లా వైపునకు ముఖం పెట్టి నమాజు చెయ్యటం ఎంతో శ్రేష్ఠమైనది, ఎంతో ఉన్నత మైనది. 322
- మదీనా ప్రజల, సిరియా ప్రజల 'ఖిల్లా'ను గురించి ఇంకా తూర్పు (పశ్చిమ) దిక్కులను గురించి 323

- ఇబ్రాహీమ్ ఆరాధన కొరకు నిలబడిన ప్రదేశాన్ని శాశ్వతమైన
నమాజు స్థలంగా చేసుకోవలసిందిగా మేము ప్రజలను ఆదేశించాము 324
- మనిషి ఎక్కడున్నానో, ఏ దేశంలో ఉన్నా, ఏ ప్రదేశంలో ఉన్నా ఖిల్జా
వైపునకు ముఖాన్ని పెట్టి నమాజు చెయ్యాలి 326
- ఖిల్జాను గురించి మరికొన్ని విషయాలు 329
- మసీదులో ఎక్కడైనా ఉమ్మి తగిలి ఉంటే దానిని చేత్తో గోకి తీసివేయటం 331
- మసీదులోని చీమిడిని గులకరాయితో గోకి తీసివారెయ్యటం 333
- నమాజు చేసేటప్పుడు మనిషి తన కుడి వైపు భాగంలో ఉమ్మివేయకూడదు 333
- ఎడమ వైపు లేదా ఎడమ కాలు క్రింద ఉమ్మివేయవచ్చు 334
- మసీదులో ఉమ్మివేసిన దానికి పరిహారం 335
- కాండించి ఉమ్మివేసే కళ్లెను మసీదులో పూడ్చి పెట్టుట 335
- ఒకవేళ అకస్మాత్తుగా ఉమ్మివస్తే దానిని ఆపటం కష్టమైతే, నమాజులో
ఉన్న వ్యక్తి తాను ధరించిన బట్టలోని చివరి భాగంలో ఉమ్మివెయ్యవచ్చు 336
- నమాజును చక్కగా, షరిఅత్ ప్రకారం చెయ్యమని ఇమామ్ ప్రజలకు
హితబోధ చెయ్యటం, ఖిల్జాకు సంబంధించిన ప్రస్తావన 336
- ఈ మసీదు ఫలానా వారి మసీదు అని అనవచ్చునా? 337
- మసీదులో ధనం పంచిపెట్టటం మరియు మసీదులో
ఖర్చురపు గెలను వ్రేలాడ గట్టటం 338
- భోజనానికి రమ్మని మసీదులో అహ్సానించటం; ఆ అహ్సానాన్ని అంగీకరించటం 339
- మసీదులో 'లిఆన్' చేయవచ్చా? 340
- ఇతరుల ఇంట్లోకి వెళ్లినప్పుడు తాను కోరిన చోట ఎక్కడబడితే అక్కడ లేదా
ఇంటి యజమాని చూపించిన స్థలంలో నమాజు చేయవచ్చునా?
ఆ స్థలం గురించి విచారణగానీ, పరిశోధనగానీ చెయ్యకూడదు 340
- గృహాలను మసీదులుగా చేసుకోవటం 341
- మసీదులోకి ప్రవేశించేటప్పుడూ, ఇంకా ఇతర పనులు చేసేటప్పుడూ
కుడి వైపు నుంచి ప్రారంభించటం 343
- అజ్ఞాన కాలం నాటి ముస్లిక్కుల సమాధులను త్రవ్వివారెయ్యటం,
వాటి స్థానంలో మసీదు కట్టటం ధర్మనమ్మతమైన విషయమే 343

● గొర్రెల దొడ్లలో నమాజు చెయ్యటం	346
● ఒంటెల దొడ్డిలో నమాజు చెయ్యటం	346
● ముష్రీక్కులు పూజించే ఏదైనా వస్తువుగానీ తన ముందు ఉన్న స్థితిలో ఎవరైనా ఒక వ్యక్తి నమాజు చేస్తే;	347
● గోరీల దొడ్డిలో నమాజు చెయ్యటం అసహ్యకరమైన విషయం	348
● ఎక్కడయితే భూమి కృంగిపోయిందో లేదా ఎక్కడయితే ఏదైనా శిక్ష అవత రించిందో అక్కడ నమాజు చెయ్యటం	348
● చర్చీలో నమాజు చేసే సమస్యను గురించి	349
● దైవప్రవక్త ముహమ్మద్ (సఅసమ్) గారి సూక్తి - నా కోసం భూమి అంతా మసీదుగానూ, పరిశుభ్రపరిచే వస్తువుగానూ చెయ్యబడింది	350
● ఒక స్త్రీ మసీదులో పడుకోవటం	351
● పురుషులు మసీదులో పడుకోవటం గురించి	352
● ప్రయాణం చేసి తిరిగి వచ్చినప్పుడు నమాజు చెయ్యటం	354
● ఎవరైనా మసీదులోకి ప్రవేశిస్తే కూర్చోబోయే ముందు రెండు రకాతులు నమాజు చెయ్యాలి	355
● మసీదులో అశుద్ధత కలగటం. అంటే అపాన వాయువు వెలువడటం	355
● మసీదు నిర్మాణం	356
● మసీదు నిర్మాణంలో ఒకరికొకరు తోడ్పడటం	356
● మసీదు కట్టేటప్పుడూ, మెంబర్ను తయారు చేసేటప్పుడూ వడ్రంగినీ, సాంకేతిక నిపుణున్నీ పిలిచి వారి సహాయాన్ని పొందటం	358
● మసీదు నిర్మించేవానికి లభించే పుణ్యఫలం	359
● మసీదు గుండా వెళ్లటం జరిగినప్పుడు భాణపు అలుగులను ఒక చేత్తో పట్టుకోవాలి	360
● బాణాలు మొదలైనవి తీసుకుని మసీదులో నుంచి పోవటం	360
● మసీదులో కచ్చిత్వం చెప్పటం	360
● బల్లెములూ, ఈటెలు ధరించిన వారు మసీదులోకి ప్రవేశించటం	361
● మసీదులోని మెంబరు మీద క్రయవిక్రయాలను గురించి	361

- అప్పు చెల్లించమని రుణగ్రస్తుణ్ణి అడగటం, అతన్ని మసీదులో పట్టుకోవటం 362
- మసీదును ఊడ్చి పరిశుభ్రపరచటం... 363
- సారాయి వ్యాపారాన్ని నిషేధిస్తూ ఉత్తర్వులు జారీ అయింది మసీదులోనే 363
- మసీదుకు సేవకుల్ని నియమించటం 363
- ఖైదీని ఇంకా రుణగ్రస్తుణ్ణి మసీదులోని స్థంభానికి కట్టివెయ్యడం.. 364
- రోగుల కోసం మసీదులో డేరాలు వెయ్యటం 365
- అవసరమైనప్పుడు ఒంటెను మసీదులోకి తీసుకుపోవటం 365
- మసీదుకు కిటికీలనూ; తలుపులనూ పెట్టటం 366
- కాబా గృహానికి, ఇతర మసీదులకూ తలుపులు పెట్టటం... 368
- ముస్లిక్కులు మసీదుల్లోకి ప్రవేశించటం గురించి 369
- మసీదులో బిగ్గరగా మాట్లాడటం ధర్మనమ్మతం అవునా? కాదా? 369
- మసీదులో సర్కిల్ ఆకారంలో కూర్చోని ధార్మిక సమావేశాలు జరుపుకోవటం ఇంకా ఇట్టే కూర్చోవటం 371
- మసీదులో వెల్లకిలా పండుకోవటం 372
- ఒకవేళ మసీదు మార్గం మీద కట్టబడి ఉంటే, కాని అది ప్రజలకు నష్టం కలిగించ నట్లయితే అప్పుడు అది దోషమేమీ కాదు 373
- మార్కెట్టులో ఉన్నటువంటి మసీదులో నమాజు చెయ్యటం 374
- మసీదులోగానీ, బయటగానీ చేతుల్ని కలిపి వ్రేళ్లను కూర్చుకోవటం 375
- మదీనా పోయే మార్గంలో ఉన్నటువంటి మసీదులను గురించి 376
- ఇమామ్ కు ముందు ఉన్న 'సుత్రా' యే ఆయన వెనుక నిలబడి నమాజు చేసే ముఖద్దీలకు కూడా సుత్రాగా సరిపోతుంది 377
- నమాజు చేసే వ్యక్తికి, సుత్రాకు మధ్య ఎంత దూరం వుండాలి? అనే విషయం గురించి 379
- బరిసెను భూమిలో పాతి దాని వైపునకు తిరిగి నమాజు చెయ్యటం 379
- అన్ జా వైపునకు తిరిగి నమాజు చెయ్యటం గురించి 380
- మక్కాలోనూ, ఇతర స్థలాలలోనూ నమాజు కోసం సుత్రాను పొతటం గురించి 380

- స్తంభానికి ఎదురుగా నిలబడి నమాజు చెయ్యటం 381
- నమాజు చేసే వ్యక్తి గనక ఒక్కడే అయితే (లేదా ఒంటరిగా ఉంటే), అతను రెండు స్తంభాల మధ్య నమాజు చెయ్యటం 382
- ఆడ ఒంటె, మగ ఒంటె, వృక్షం, జీనుల వైపునకు ముఖం పెట్టి నమాజు చెయ్యటం గురించి 383
- మంచం మీదగానీ లేదా మంచం వైపునకుగానీ ముఖం పెట్టి నమాజు చెయ్యటం 384
- ఎవరైనా నమాజు చేసే వ్యక్తి ముందు నుంచి దాటిపోదలిస్తే అతన్ని అలా పోకుండా నిరోధించటం 384
- నమాజు చేసే వ్యక్తి ముందు నుంచి దాటిపోయే దాని పాపం 385
- ఒక వ్యక్తి నమాజు చేస్తూ ఉండగా అతని వైపు ముఖం పెట్టి కూర్చోవటం అనే విషయం గురించి 386
- నిద్రపోయే మనిషి వెనుక నమాజు చెయ్యటం గురించి 387
- స్త్రీ నిద్రలో ఉన్నప్పుడు ఆమె వెనుక నిలబడి నఫిల్ నమాజులు చెయ్యటం గురించి 387
- ఏ వస్తువూ నమాజును భంగపరచలేదు, అని చెప్పే వ్యక్తి వాదన 387
- నమాజు చేసే సమయంలో చిన్న పాపను తన మెడ మీద కూర్చో బెట్టుకోవటం 388
- బహిష్టు అయిన స్త్రీ పండుకుని ఉన్నటువంటి పడక వైపునకు తిరిగి నమాజు చెయ్యటం 388
- సజ్దాను సక్రమంగా చేసే ఉద్దేశ్యంతో ఒక పురుషుడు సజ్దా చేసేటప్పుడు తన భార్య శరీరాన్ని తాకవచ్చునా? 389
- ఒకవేళ ఒక స్త్రీ నమాజు చేసే వ్యక్తి శరీరం మీద నుంచి ఏదైనా మాలిన్యాన్ని లేదా నష్టం కలిగించే వస్తువును దేన్ను యినా తీసి పారేసినట్లయితే ఆ వ్యక్తి చేసే నమాజు చెడిపోదు. 389

నమాజు వేళల గ్రంథం

- నమాజు వేళలు మరియు వాటి శ్రేణిత 391
- అల్లాహ్ వైపునకు మరలుతూ, ఆయనకు భయపడండి 392

- నియమబద్ధంగా, చక్కని రీతిలో నమాజు చేస్తామని దేవుని మీద ప్రమాణం చేసి చెప్పటం 393
- నమాజ్ పాపాలకు పరిహారం 394
- సకాలంలో నమాజు చేసేదాని ఖైన్ సత్త్యం 396
- ప్రతిరోజు చేసే ఐదు నమాజులను ఎవరైనా జమాఅత్తో గానీ లేదా ఒంటరిగా గానీ సకాలంలో చేసినట్లయితే, అవి పాపాలకు పరిహారమవుతాయి 397
- నమాజును నాశనం చెయ్యటం. అంటే సకాలంలో చెయ్యక పోవటం 398
- నమాజు చేసే వ్యక్తి తన ప్రభువుతో రహస్యంగా మాట్లాడతాడు 399
- ఎండ తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు జోహార్ నమాజును కొంచెం చల్లబడిన తరువాత చెయ్యటం 400
- ప్రయాణంలో ఉన్నప్పుడు జోహార్ నమాజును చల్లబడినప్పుడు చెయ్యటం 401
- జోహార్ నమాజు వేళ ప్రార్థనలవలె మీద ఆధారపడి ఉంది 402
- అసర్ నమాజు వేళ 404
- అసర్ నమాజును ఖజా చేసిన దానిపాపం 406
- ఏ వ్యక్తి అయితే తన అసర్ నమాజును బుద్ధిపూర్వకంగా విడిచిపెడుతాడో, దాని పాపం 406
- అసర్ నమాజు మనత 407
- ఏ వ్యక్తి అయితే సూర్యాస్తమయానికి ముందు అసర్ నమాజుకు చెందిన కేవలం ఒక రకాతును మాత్రమే చెయ్యగలిగాడో, దానిని గురించి 408
- మగ్రీబ్ నమాజు వేళను గురించి, అతాబిన్ అబీ రబా ఇలా సెలవిచ్చారు; వ్యాధి గ్రస్తుడైన మనిషి మగ్రీబ్, ఇషా నమాజులు రెండింటినీ కలిపి చేసుకోవచ్చు 410
- మగ్రీబ్ నమాజును ఇషా నమాజు అని అనటం ధర్మశాస్త్రం ప్రకారం అయిష్టమైనది, అసహ్యకరమైనది 410
- 'ఇషా' అతమ - ఈ రెండు పేర్లనూ ఒకే నమాజుగా తీసుకోవడం గురించి 411
- ఇషా నమాజువేళ ప్రజలు గనక వచ్చి ఉన్నట్లయితే, తొందరగా, పెందలకాడనే ఇషా నమాజు జమాఅత్తో చెయ్యండి. ప్రజలు గనక అలస్యంగా వస్తే ఇషా నమాజును కూడా అలస్యంగానే చెయ్యండి. 411

- ఇషా నమాజు ఘనత 412
- ఇషా నమాజుకు ముందు నిద్రపోవటం అభిలషణీయం కాదు 413
- ఒకవేళ నిదుర ఎక్కువగా వస్తూ ఉన్నట్లయితే ఇషా నమాజుకు ముందు నిదురపోవచ్చు 413
- ఇషా నమాజును అర్థరాత్రి వరకు చేయవచ్చు 414
- ఫజర్ నమాజు ఘనత 415
- ఫజర్ నమాజు వేళ 416
- ఎవరైనా సూర్యోదయానికి ముందు ఫజర్ నమాజులోని ఒక రకాత్ను పొంది నట్లయితే, అప్పుడు అతని నమాజు పూర్తి అయిపోయింది, ఖాజాకాదు 417
- ఎవరైనా ఏదైనా నమాజుకు చెందిన కేవలం ఒక రకాతును పొందినప్పటికీ అతను ఆ నమాజును పూర్తిగా పొందినట్లే 417
- ఫజర్ నమాజు తరువాత సూర్యోదయం వరకు గల వ్యవధిలో చేసే నమాజులను గురించి 418
- అసర్ నమాజు తరువాత సూర్యస్తమయానికి ముందు నమాజు చేసే సంకల్పం చేసుకోకూడదు 419
- అసర్, ఫజర్ నమాజుల తరువాత నమాజు చెయ్యటాన్ని మక్రూహ్ 420
- అసర్ నమాజు తరువాత ఖజా నమాజులుజనాజా నమాజు మొదలైనటు వంటివి చెయ్యటం గురించి 420
- ఆకాశం మేఘవృతమై ఉన్న రోజున నమాజును తొందరగా చెయ్యటం. అంటే పెందలకడ చెయ్యటం 422
- సమయం మించిపోయిన తరువాత నమాజు చేసేటప్పుడు అజాన్ ఇవ్వటం 422
- సమయం మించిపోయిన తరువాత ఖజా నమాజును సామూహికంగా అంటే జమాఅత్తో చెయ్యటం. 423
- ఏదైనా నమాజును చెయ్యటాన్ని మరచిపోతే అది జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడు చేసేయ్యాలి. కేవలం ఆ నమాజును మాత్రమే చెయ్యాలి 423
- ఒకవేళ చాలా నమాజులు ఖజా అయిపోయినట్లయితే, వాటిని తరువాత వరుసగా చదవటం 424

- ఇషా నమాజు తరువాత 'సమర్' అంటే ప్రపంచానికి సంబంధించిన విషయాలు మాట్లాడుకోవడం మక్రూహ్ 424
- ధార్మిక సమస్యలకూ తీర్పులకూ సంబంధించిన విషయాలు మరియు మంచి విషయాలు ఇషా నమాజు తరువాత మాట్లాడు కోవటం ధర్మసమ్మతమైనదే. 425
- ఒక మనిషి తన భార్యతోగానీ లేదా తన అతిథులతోగానీ రాత్రిపూట ఇషా నమాజు అయిన తరువాత మాట్లాడటం అనే విషయం గురించి 427

అజాన్ గ్రంథం

- అజాన్ ఎలా ప్రారంభమయింది అనే విషయం గురించి; 430
- అజాన్లోని పదాలను రెండేసిసార్లు పలకటం 431
- 'ఖద్ఖామతిస్సలాత్ తప్ప తక్ఫీర్లోని పదాలను ఒక్కొక్కసారి పలకాలి 432
- అజాన్ ఇచ్చేదాని ఔన్నత్యం 432
- అజాన్ ఇచ్చేటప్పుడు కంఠస్వరాన్ని పెంచటం 433
- అజాన్ పిలుపు వినగానే యుద్ధాన్ని కొంచెం సేపటి వరకు ఆపటం 434
- అజాన్ పిలుపు వినే సమయంలో ఏమని పలకాలి. 435
- అజాన్ ఇవ్వటం అయిపోయిన తరువాత ఏమని దుఆ చెయ్యాలి? 435
- అజాన్ ఇచ్చే విషయంలో డ్రా తీసే పద్ధతి (చీటీలు వేయుట) 436
- అజాన్ ఇచ్చేటప్పుడు మాట్లాడటం ధర్మసమ్మతమా? కాదా? 437
- సమయాన్ని తెలియజేసే వ్యక్తి ఎవరైనా ఉంటే అప్పుడు ఒక అంధుడు కూడా అజాను ఇవ్వవచ్చు 438
- ఉదయం వేళ అయిపోయిన తరువాత అజాన్ ఇవ్వటం 438
- ఫజర్ వేళకు ముందు అజాన్ ఇవ్వటం 439
- అజాన్కూ, ఇఖామత్కూ మధ్య ఎంత వ్యవధి ఉండాలి? అనే విషయం గురించి 440
- అజాన్ పిలుపు విని ఇఖామత్ కోసం ఇంట్లో నిరీక్షించటం 440
- అజాన్కూ, ఇఖామత్కూ మధ్య ఇష్టపడే వారు రెండు రకాతుల నమాజు చేసుకోవచ్చు 440
- నివాసంలో ఉన్నప్పుడు మాదిరిగానే ప్రయాణంలో ఒకే ఒక మనిషి అజాన్ ఇవ్వాలి 441

- ప్రయాణీకుల సంఖ్య పెద్దదిగా ఉన్నట్లయితే అప్పుడు నమాజు కోసం అజాన్ ఇవ్వాలి 441
- అజాన్ ఇచ్చేటప్పుడు మౌజన్ తన ముఖాన్ని అటూ ఇటూ (కుడి, ఎడమ ప్రక్కలకు) త్రిప్పి అవసరం ఉందా? 444
- ఒక వ్యక్తి ఇలా అనటం గురించి; మేము మా నమాజును పొగొట్టుకున్నాము 445
- ఎంత నమాజైతే దొరుకుతుందో అంత నమాజును చేసుకోండి 446
- ఇఖామత్ అయ్యేటప్పుడు ప్రజలు ఇమామ్ ను చూసినట్లయితే, వారు నమాజు కోసం ఎప్పుడు లేచి నిలబడాలి? 446
- నమాజు కోసం తొందర తొందరగా లేచి నిలబడకూడదు 447
- అవసరమైనప్పుడు ఒక వ్యక్తి అజాన్ తరువాత గానీ లేదా ఇఖామత్ తరువాత గానీ మసీదులో నుంచి బయటికి వెళ్లవచ్చు 447
- ఒకవేళ ఇమామ్ ముఖ్తదీలతో, నేను తిరిగి వచ్చే వరకు మీరు ఇక్కణ్ణే ఆగి ఉండండి అని చెప్పినట్లయితే ఆయన కోసం నిరీక్షించవలసి ఉంటుంది 448
- ఒక మనిషి ఎవరైనా దైవప్రవక్త ముహమ్మద్ (స) గారితో, మేము నమాజు చెయ్యలేదు అని అంటే, అందులో ఎలాంటి దోషమూ లేదు 448
- ఇఖామత్ చెప్పిన తరువాత ఒకవేళ నమాజు చేయించే ఇమామ్ గారికి ఏదైనా విషయం గురించి అవసరం కలిగితే 449
- ఇఖామత్ చెప్పే సమయంలో ఎవరితోనైనా మాట్లాడటం 449
- జమాఅత్ తో కలిసి సామూహికంగా నమాజు చెయ్యటం విధి 450
- జమాఅత్ తో కలిసి సామూహికంగా నమాజు చేసే దాని ఔన్నత్యం 451
- ఫజర్ నమాజును జమాఅత్ తో కలిసి చేసే దాని ఔన్నత్యం 452
- సత్కార్యం వైపునకు వేసే ప్రతి అడుగుకూ పుణ్యం లభిస్తుంది 454
- ఇషా నమాజును జమాఅత్ తో కలిసి సామూహికంగా చేసే ఔన్నత్యం 454
- ఇద్దరు లేదా ఇద్దరికంటే ఎక్కువ మంది ఉంటే జమాఅత్ తో కలిసి సామూహికంగా నమాజు చెయ్యవచ్చు 455
- నమాజు కోసం నిరీక్షిస్తూ మసీదులో కూర్చుండి పోయే వ్యక్తికి లభించే పుణ్యం మరియు మసీదుల ఔన్నత్యం గురించి 455
- ఉదయం, సాయంత్రం నమాజు కోసం మసీదుకు పోయే దాని ఘనత 456

- ఇఖామత్ చెప్పిన తరువాత ఫరజ్ నమాజు తప్ప మరొక నమాజు ఏదీ చెయ్యకూడదు 456
- వ్యాధిగ్రస్తుడైన వ్యక్తి ఎప్పుడు, ఏ స్థితిలో జమాఅత్తో కలిసి సామూహికంగా నమాజు చేసేందుకు మసీదుకు వెళ్ళాలి అనే విషయం గురించి 457
- వర్షం వల్ల గానీ లేదా ఏదైనా మరొక కారణం వల్ల గానీ, ఇంట్లోనే నమాజు చేసుకునే అనుమతి గురించి 459
- వర్షంలో గానీ లేదా ఏదైనా కష్టం వచ్చిపడినప్పుడు గానీ ఎవరైనా మసీదుకు వచ్చినట్లయితే అప్పుడు ఇమామ్ వారితో కలిసి నమాజు చేయవచ్చా? 460
- అన్నం ముందు కూర్చున్నప్పుడు నమాజు కోసం ఇఖామత్ చెప్పబడితే అప్పుడు ఏమి చెయ్యాలి? 461
- ఇమామ్ ను నమాజు కోసం పిలిచినప్పుడు, ఒకవేళ ఆయన చేతిలో తినే వస్తువు ఏదైనా ఉన్నప్పుడు ఆయన ఏమి చెయ్యాలి? 462
- ఎవరైనా గృహ సంబంధమైన పనుల్లో నిమగ్నమై ఉన్నప్పుడు, ఒకవేళ ఇఖామత్ అయినట్లయితే అతను నమాజు కోసం మసీదుకు వెళ్ళిపోవాలి 463
- దైవప్రవక్త ముహమ్మద్(స) నమాజు చేసే పద్ధతి, విధానం ఎలాంటిదో తెలియజేసే సంకల్పంతో ప్రజల ముందు నమాజు చెయ్యటం 464
- ఇమామత్ చేసే హక్కు, అందరికంటే ఎక్కువగా ధర్మజ్ఞానం గల పెద్దలకే ఉన్నది. 464
- ఏ వ్యక్తి అయినా ప్రబలమైన కారణం వల్ల నమాజు పంక్తిని వదిలేసి ఇమామ్ ప్రక్కన నిలబడితే అది ధర్మనమ్మతమేనా? 467
- ఒక వ్యక్తి ప్రజలచేత నమాజు చేయిస్తున్నాడు. అప్పుడు అసలు ఇమామ్ వచ్చేశాడు 468
- ఖుర్ఆన్ ను పారాయణం చెయ్యటంలో వయస్సులో పెద్దవాడైన వ్యక్తి నమాజుకు నాయకత్వం వహించాలి. 470
- ఒకవేళ ఇమామ్ ఎవరినైనా కలుసుకోవటానికి ఎక్కడికైనా వెళ్ళినట్లయితే, ఆ ఇమామ్ అక్కడి ప్రజలకు ఇమామ్ కాగలడు. 470
- ఇమామ్ నియామకం జరిగేది ప్రజలు ఆయన్ని అనుసరించాలని 471
- ఇమామ్ వెనుక నిలబడి నమాజ్ చేసే ముఖ్తదీలు సజ్దా ఎప్పుడు చెయ్యాలి? 475

- ఎవడైతే ఇమామ్ కంటే ముందే రుకూలో గానీ, సజ్దాలో గానీ తన శిరస్సును ఎత్తుతాడో దాని పాపం 475
- ఒక బానిస నమాజుకు నాయకత్వం వహించటం 475
- ఒకవేళ నమాజు చేయించే ఇమామ్ తన నమాజును పూర్తి చెయ్యలేకపోతే, ఇంకా ముఖ్బదీలు గనుక తమ నమాజును పూర్తిగా చేసుకుంటే... 476
- తిరుగుబాటు చేసిన వ్యక్తి 'బిదతి' ఈ ఇద్దరు వ్యక్తులు ఇమామత్ చేస్తే వారి వెనుక నమాజు చేయవచ్చునా లేదా? 477
- ఒకవేళ నమాజు చేసేవారు ఇద్దరు మాత్రమే ఉంటే అప్పుడు ముఖ్బదీ ఇమామ్ కు కుడి వైపున అతనితో సమానంగా నిలబడాలి 478
- ఒకవేళ ఎవరైనా ఒక మనిషి ఇమామ్ కు ఎడమ వైపున నిలబడితే తరువాత ఇమామ్ అతన్ని లాగి తన కుడి వైపున నిలబడేలా చేస్తే అప్పుడు ఆ ఉభయంలో ఎవరి నమాజు భంగం కాదు 478
- నమాజును ప్రారంభించేటప్పుడు ఇమామత్ చేసే ఉద్దేశ్యం, సంకల్పం లేకపోతే తరువాత కొందరు వచ్చి చేరిపోతే అప్పుడు ఇమామత్ చేస్తే అంటే జమాఅత్ కు నాయకత్వం వహిస్తే... అనే విషయం గురించి 479
- ఒకవేళ నమాజు చేయించే ఇమామ్ నమాజులో పాడుగాటి ఖుర్ఆన్ సూరాను ప్రారంభించినట్లయితే... 479
- ఇమామ్ ఖియామ్ (నిలబడుట)ను సంక్షిప్తం చెయ్యాలి. ఇంకా రుకూ సజ్దాలను పూర్తిగా, పరిపూర్ణంగా చెయ్యాలి. 480
- మనిషి ఒంటరిగా నమాజు చేస్తూ ఉన్నప్పుడు తన ఇష్టప్రకారం ఆ నమాజును పొడిగించుకోవచ్చు. 481
- ఇమామ్ నమాజును పొడిగిస్తే అతనికి వ్యతిరేకంగా ఫిర్యాదు చెయ్యటం. 481
- పిల్లవాడి ఏడ్పు ధ్వనిని విని నమాజును సంక్షిప్తం చెయ్యటం 482
- ఒక వ్యక్తి నమాజు చేశాడు. తరువాత ఆ వ్యక్తి అదే నమాజును ఇమామ్ గా ఇతరుల చేత చేయిస్తే, అది ధర్మసమ్మతమేనా అనే విషయం గురించి. 484
- ఇమామ్ పలికే తక్బీర్ (అంటే అల్లాహు అక్బర్)ను ముఖ్బదీలకు వినిపించడం 484
- ఒక వ్యక్తి ఇమామ్ ను అనుసరిస్తే అతని వెనుక ఉన్నవారు అతన్ని అనుసరిస్తే; అప్పుడు అది ధర్మసమ్మతమేనా? 485

- నమాజు చేయించేటప్పుడు ఇమామ్ కు ఏదైనా విషయం గురించి సందేహం కలిగినప్పుడు, ముఖ్తదీలు చెప్పినట్లు చెయ్యవచ్చునా? 486
- ఒకవేళ నమాజు చేయిస్తున్నప్పుడు ఇమామ్ ఏడ్చినట్లయితే, దాని కారణంగా నమాజు భంగమవుతుందా? 487
- తక్బీర్ చెప్పేటప్పుడు మరియు తక్బీర్ చెప్పిన తరువాత పంక్తులను వంకర లేకుండా తిన్నగా ఉండేటట్లు చెయ్యటం. 488
- పంక్తులను సరిదిద్దేటప్పుడు ముఖ్తదీల వైపు తన ముఖాన్ని త్రిప్పటం 488
- నమాజులోని మొదటి పంక్తిని గురించి (దానికి లభించే పుణ్యం). 488
- నమాజులో పంక్తుల్ని సరిసమానం చెయ్యటం నమాజుకు పూర్ణత్వాన్ని కలిగించటమే. 489
- నమాజులో పంక్తిని పూర్తి చెయ్యకపోవటం మరియు దాని పాపం 490
- పంక్తిలో భుజానికి భుజం ఆనించి, పాదాన్ని పాదంతో కలిపి నమాజులో నిలబడటం 490
- నమాజులో ఒక వ్యక్తి ఎవరైనా ఇమామ్ కు ఎడమ వైపున నిలబడితే, అప్పుడు ఇమామ్ గనక అతన్ని తన వెనుక నుంచి త్రిప్పుకుంటూ కుడి వైపునకు తీసుకువచ్చి నిలబెడితే, ఆ ఉభయుల నమాజు చెడిపోదు. 490
- ఒకే ఒక స్త్రీ, తోటి స్త్రీలెవరూ ఆమెతో లేనప్పుడు ఒక పంక్తిగా నిలబడి ఆమె నమాజు చేయవచ్చు 491
- ఒకవేళ ఇమామ్ కూ, ముఖ్తదీలకూ మధ్య ఒక గోడగానీ లేదా ఒక తెరగానీ అడ్డంగా ఉంటే అది తప్పు కాదు, అందులో దోషం లేదు 491
- రాత్రి నమాజును గురించి 492

మంచి లక్షణాలు గల నమాజు గ్రంథం

- (అల్లాహు అక్బర్ అనే) తక్బీరు (అంటే తక్బీరె తహారీమ) పలకటం వాజిబ్. ఆ తరువాతనే నమాజును ప్రారంభించాలి 493
- నమాజు ప్రారంభంలోనే తక్బీరె తహారీమ పలకగానే అదేకాలంలో రెండు చేతులు ఎత్తటం 494
- 'తక్బీరె తహారీమ' పలికేటప్పుడు, రుకూలోకి పోయేటప్పుడు ఇంకా రుకూలో నుంచి శిరస్సును ఎత్తే సమయంలోనూ రెండు చేతులు ఎత్తటం. 495
- చేతుల్ని ఎంతవరకు ఎత్తాలి? ... 496

- నమాజు చేసే సమయంలో కుడి చేతిని ఎడమ చేతిపై పెట్టటం 497
- నమాజులో అణుకువ 497
- తక్కిరె తహ్రీమ తరువాత ఏమి వలకాలి? (లేదా ఏమని పఠించాలి?) 498
- నమాజులో ఇమామ్ వైపు చూడటం 499
- నమాజు చేసేటప్పుడు ఆకాశం వైపునకు చూడటం 501
- నమాజ్ చేసే సమయంలో అటూ ఇటూ చూడటం ధర్మసమ్మతమేనా? 501
- ఒకవేళ ఏదైనా ప్రమాదం జరిగితే... ఖిబ్లా వైపు ఉన్నటు వంటి గోడపై ఉమ్మిని చూస్తే అప్పుడు 'ఇల్లిఫాత్' చేస్తే అది దోషం కాదు 502
- ఖుర్ఆన్ పఠించటం అందరిపై వాజిబ్.. జహ్రీ నమాజు అయినా సరే, సిర్రీ నమాజు అయినా సరే 503
- జోహర్ నమాజులో ఖుర్ఆన్ పఠనం 505
- అసర్ నమాజులో ఖుర్ఆన్ పఠనం గురించి 507
- మగ్రిబ్ నమాజులో ఖుర్ఆన్ పఠనం గురించి 507
- మగ్రిబ్ నమాజులో బిగ్గరగా పఠించడం 507
- ఇషా నమాజులో బిగ్గరగా పఠించడం గురించి 508
- ఇషా నమాజులో సజ్దా ఉన్న సూరాను పారాయణం చేయటం 508
- ఇషా నమాజులో ఖుర్ఆన్ పారాయణం గురించి 509
- ఇషా నమాజులోని మొదటి రెండు రకాతుల్లో ఖుర్ఆన్ పారాయణాన్ని సుదీర్ఘమైనదిగా చెయ్యటం. 509
- ఉదయం నమాజులో ఖుర్ఆన్ పారాయణం గురించి 509
- ఉదయం నమాజులో బిగ్గరగా ఖురాను పఠించటం గురించి 511
- ఒకే రకాతులో రెండు సూరాలను పఠించటం.... తలకిందులుగా సూరాలను పఠించటం... ఇదంతా ధర్మసమ్మతమే. 512
- నాలుగు రకాతుల నమాజులోని చివరి రెండు రకాతులలో కేవలం ఫాతిహా సూరాను మాత్రమే చదవటం 514
- జోహర్ మరియు అసర్ నమాజులలో ఖురాను వాక్యాలను నెమ్మదిగా,

- మెల్లగా పఠించటం 514
- ఒకవేళ ఇమామ్ సిరి నమాజులో ఏదైనా ఖుర్ఆన్ వాక్యాన్ని బిగ్గరగా మెల్లగా చదివితే మరియు దానిని ముఖ్బదీలు వింటే అప్పుడు అది దోషమేమీ కాదు 515
 - మొదటి రకాతును పొడిగించి నమాజు చెయ్యటం గురించి 515
 - ఇమామ్ గనక (బిగ్గరగా చేసే నమాజులో) 'ఆమీన్' అని బిగ్గరగా అంటే, అది ధర్మసమ్మతమేనా? 515
 - 'ఆమీన్' అని పలికే దాని యొక్క ఔన్నత్యం 516
 - ముఖ్బదీలు బిగ్గరగా 'ఆమీన్' అని పలకటం గురించి 516
 - నమాజు పంక్తిలో కలవక మునుపే రుకూ చెయ్యటం ధర్మసమ్మతమేనా? 516
 - రుకూ చేసేటప్పుడు కూడా తక్సీర్ చెప్పటం..... 517
 - సజ్దా చేసేటప్పుడు కూడా తక్సీర్ చెప్పటం. 517
 - సజ్దా చేసి నిలబడినప్పుడు తక్సీర్ (అల్లాహు అక్బర్) అని పలకటం. 518
 - రుకూ చేసినప్పుడు చేతుల్ని మోకాళ్ళపై పెట్టటం 519
 - ఒకవేళ రుకూను సరియైన రీతిలో, తృప్తికరంగా చెయ్యక పోయి నట్లయితే.... 519
 - రుకూ చేసినప్పుడు వీపును తిన్నగా, వంపు లేకుండా ఉంచాలి 519
 - రుకూను పూర్తిగా చేయనటువంటి వ్యక్తిని మళ్ళీ నమాజు చెయ్యమని దైవప్రవక్త (స) ఆజ్ఞాపించటం 520
 - రుకూలో ఏ దుఆ చెయ్యాలి? 520
 - ఇమామ్ మరియు ముఖ్బదీలు రుకూలో నుంచి శిరస్సు ఎత్తి ఏమి అనాలి? 521
 - 'రబ్బానా లకల్ హమ్ద్' అని పఠించే దాని యొక్క ఔన్నత్యం. 521
 - రుకూలో నుంచి శిరస్సును పైకి ఎత్తిన తరువాత నెమ్మదిగా, ప్రశాంతంగా, నిటారుగా నిలబడటం; 523
 - సజ్దా కోసం 'అల్లాహు అక్బర్' అంటూ నేలమీద వంగాలి 524
 - సజ్దా యొక్క ఘనత 526
 - సజ్దాలో ఉన్నప్పుడు రెండు బాహువులను విడిగా, దూరంగా ఉంచాలి. ఇంకా కడుపును తొడలకు తగలకుండా వేరుగా ఉంచాలి. 530
 - సజ్దా చేసేటప్పుడు కాలి వ్రేళ్లను ఖిబ్లా వైపునకు పెట్టి ఉంచాలి 530

- ఏడు ఎముకలపై సజ్దా చెయ్యటం. 530
- సజ్దాలో ముక్కును కూడా నేలపై ఆనించటం 531
- బురదలో కూడా ముక్కును నేలపై ఆనించటం 531
- నమాజులో ఉన్నప్పుడు బట్టల్ని ముడివేసుకోవడం; సర్దుకోవటం; కప్పుకోవటం. అనే విషయాలను గురించి. 532
- సజ్దాలో ఉన్నప్పుడు వెంట్రుకలను సరిచేసుకోకూడదు 533
- నమాజ్లో ఉన్నప్పుడు బట్టలు సరిచేసుకోకూడదు 533
- సజ్దాలో ఉన్నప్పుడు అల్లాహ్ను స్తుతించటం మరియు దుఆ చెయ్యటం- అనే విషయాలను గురించి 533
- రెండు సజ్దాల మధ్యకొంచెం సేపు కూర్చోవటం 533
- సజ్దాలో ఉన్నప్పుడు మీ రెండు మోచేతులను (ప్రశువుల మాదిరిగా) నేలపై పరచుకూడదు 535
- బేసి రకాతుల తరువాత తిన్నగా కూర్చోవటం మరియు లేవటం గురించి. 535
- ఒక రకాతు పూర్తిచేసిన తరువాత లేచి నిలబడదలచినప్పుడు నేలపై ఎలా ఆనుకోవాలి? (నేలను ఎలా ఆధారంగా తీసుకోవాలి) 535
- రెండు రకాతులు చేసిన తరువాత లేచి నిలబడినప్పుడు తక్బీర్ (అల్లాహు అక్బర్) అనాలి 536
- అత్తహియ్యాత్ కోసం ఎలా కూర్చోవటం సున్నత్ (దైవప్రవక్త(స)గారి సంప్రదాయం). ... 537
- మొదటి ఖాయిదాలో తషహూద్ పఠించడం. 538
- రెండో ఖాయిదాలో తషహూద్ పఠించటం. 538
- (తషహూద్ తరువాత) సలామ్కు ముందు ఏ దుఆను పఠించాలి? 539
- తషహూద్ తరువాత చేసే దుఆను గురించి మరియు ఈ దుఆను పఠించటం వాజిబ్ కాదు. 540
- ఒకవేళ నమాజులో ఉన్నప్పుడు నుదుటికిగానీ లేదా ముక్కుకుగానీ మట్టి తగిలితే, నమాజు పూర్తి చేయనంతవరకు దానిని తుడుచుకోరాదు. 541
- 'తస్లీమ్' అంటే ముఖాన్ని కుడివైపునకూ ఆ తరువాత ఎడమ వైపునకూ

- త్రిపుతూ అస్సలాము అలైకుమ్ వ రహ్మతుల్లాహ్ అని అనటం 541
- ఇమామ్ 'తస్లేమ్' సలామ్ చెప్పగానే ముఖ్తదీలు కూడా 'తస్లేమ్' చెప్పాలి. 541
 - ఇమామ్ కు సలామ్ చేసే అవసరం లేదు. కేవలం నమాజుకు సంబంధించిన రెండు సలాములే సరిపోతాయి. 542
 - నమాజు పూర్తి అయిన తరువాత అల్లాహ్ పవిత్ర నామాన్ని జపించడం. 543
 - తస్లేమ్ చేసి నమాజ్ ను ముగించిన తరువాత, ఇమామ్ తన ముఖాన్ని ముఖ్తదీల వైపునకు తిప్పాలి. 544
 - సలామ్ చేసిన తరువాత ఇమామ్ అదే స్థలంలో ఆగి నఫిల్ మొదలైన నమాజులను చెయ్యవచ్చు. 545
 - ఇమామ్ ప్రజలచేత నమాజు చేయించిన తరువాత ఏదైనా ముఖ్యమైన పని జ్ఞాపకం వచ్చినట్లయితే ... 546
 - నమాజు చేసిన తరువాత కుడి వైపునకుగానీ లేదా ఎడమ వైపునకుగానీ తిరిగి కూర్చోవటం.... 547
 - వెల్లుల్లి, ఉల్లిపాయల గురించి చెప్పబడిన విషయం .. 547
 - బాలురు వుజూ చేసుకోవటం; గుసుల్ చేసుకోవటం మరియు పరిశుభ్రతను పాటించటం వారి విషయంలో ఎప్పుడు వాజిబ్ అవుతాయి? 548
 - రాత్రి సమయంలోనూ, చీకటిలోనూ స్త్రీలు మసీదులకు పోవటం. 551
 - ప్రజలు విద్వాంసుడైన ఇమామ్ నిలబడే వరకు నిరీక్షించటం. 551
 - మహిళలు పురుషుల వెనుక నిలబడి నమాజు చెయ్యటం 552
 - ఉదయం నమాజు చేసిన తరువాత మహిళలు వెంటనే వెళ్ళిపోవాలి మరియు మస్జిద్ లో కొంచెంసేపు మాత్రమే ఆగాలి. 553
 - మస్జిద్ కు వెళ్ళే విషయంలో ఒక స్త్రీ తన భర్త అనుమతిని తప్పనిసరిగా తీసుకోవాలి 553

భూమిక

'హదీసు'కు సంబంధించిన ముఖ్యమయిన, అవసరమయిన చర్చలన్నీ ఈ క్లుప్తమయిన 'భూమిక'లో చేర్చడం సాధ్యపడదు. వీటిగ్గాను ప్రత్యేకంగా వేరు రచన అవసరం. ప్రస్తుతానికి హదీసు సంకలనం, సంచయనాలకు సంబంధించిన సంక్షిప్త మయిన ఒక స్వరూపాన్ని పరితల ముందుంచడం జరిగింది. ప్రవక్త ప్రవచనాల అమూల్యమయిన సంపద గత 13 వందల ఏళ్ళుగా ఎన్నెన్నో దశలు దాటుకుంటూ మన వరకు చేరిందో విజ్ఞతకు, వివేచనకు, మార్గదర్శకత్వానికి మూలమయిన ఈ వెలలేని ఖజానా తమ తరువాతి తరాలకు భద్రంగా చేరవెయ్యడానికి ఏయే పవిత్రా త్మలు తమ జీవితాలను అంకితం చేశాయో, అవసరమైతే తమ ప్రాణాలకు సైతం ఎలా తెగించి ఈ కార్యాన్ని నిర్వహించాయో కాస్తయినా బోధపరచడానికి ఇందులో కృషి జరిగింది.

ప్రవక్త ప్రవచనాలు మనకు మూడు విధాలుగా చేరాయి.

1. ముస్లిమ్ సముదాయం నిరంతర ఆచరణ
2. లిఖితపూర్వకంగా భద్రపరిచిన సంకలనాలు, పుస్తకాలు.
3. జ్ఞాపకశక్తి ఆధారంగా ఉల్లేఖన ప్రక్రియ- అంటే పాఠ్య పఠనాల ద్వారా.

ఈ విధంగా సంచయనం, సంకలనం, రచనలు జరిగిన మొత్తం కాలాన్ని నాలుగు దశలుగా విభజించవచ్చు.

1. ప్రవక్త కాలం నుంచి మొదటి శతాబ్ది హిజ్రీ వరకు
2. మొదటి శతాబ్ది మొదలుకుని రెండవ అర్థ శతాబ్ది వరకు
3. రెండవ అర్థ శతాబ్ది మొదలుగా నాల్గవ శతాబ్ది చివరి వరకు.
4. అయిదవ శతాబ్ది మొదలుకుని ఇంకా కొనసాగుతోంది.

మొదటి దశ

ఈ కాలంలో హదీసు సంచయన కర్తలు, ఆనాటి లిఖిత ప్రతులు, సంచయనాల వివరాలు ఇలా ఉన్నాయి.

ప్రఖ్యాత హదీసు స్మరణలు

సంఖ్య	పేరు	మరణం	వయసు	ఉల్లేఖనాలు
1.	హజ్రత్ అబూ హురైరా (అబ్దురహ్మాన్) శిష్యులు 800	హి.59	78	5374
2.	హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ అబ్బాస్	హి.68	71	2660
3.	హజ్రత్ ఆయేషా సిద్దికా	హి.58	67	2210
4.	హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్	హి.73	84	1630
5.	హజ్రత్ జాబిర్ బిన్ అబ్దుల్లాహ్	హి.78	94	1560
6.	హజ్రత్ అనస్ బిన్ మాలిక్	హి.93	103	1286
7.	హజ్రత్ అబూ సయీద్ ఖుద్రి	హి.74	84	1170

వెయ్యికన్నా ఎక్కువ హదీసులు జ్ఞాపకమున్న ఘనులయిన ప్రవక్త సహచరులు వీరు. వీరుకాక హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ అమ్ బిన్ ఆస్ (హి.63), హజ్రత్ అలీ (హి.40), హజ్రత్ ఉమర్ ఫారూక్ (హి. 23) వీరంతా 500 నుంచి వెయ్యి వరకు హదీసులు ఉల్లేఖించినవారు.

అలాగే హజ్రత్ అబూబక్ర (హి. 13), హజ్రత్ ఉస్మాన్ (హి.36), హజ్రత్ ఉమ్మై సల్మా (హి.59), హజ్రత్ అబూ మూసా అష్ అరీ (హి.52), హజ్రత్ అబూజర్ గిఫ్ఫారి (హి.32), హజ్రత్ అబూ అయ్యూబ్ అన్నారి (హి. 51), హజ్రత్ ఉబైబిన్ కఅబ్ (హి.19), హజ్రత్ ముఅజ్ బిన్ జబల్ (హి.18) - వీరంతా వందకు పైగా 500కు తక్కువగా హదీసులు ఉల్లేఖించారు.

వీరేకాక ఆ కాలంలోని గొప్ప అనుచర గణాన్ని మరువలేము. వారి అనన్య మయిన పరిశ్రమ వల్లనే ప్రవక్త సంప్రదాయ సంపద అంతా ప్రవక్త అనుచర సముదాయానికి అందగలిగింది. ప్రళయం వరకూ తరగని ఈ సంపద ద్వారా ముస్లిమ్ సముదాయం ప్రయోజనం పొందుతూనే ఉంటుంది.

కొందరు మహనీయుల పరిచయం క్రిందనిస్తున్నాము.

1. సయీద్ బిన్ ముసయ్యిబ్ : ఫారూక్ రోజుల్లో రెండవ సంవత్సరం మదీనాలో పుట్టారు. హి. 105లో మరణించారు.
హజ్రత్ ఉస్మాన్, హజ్రత్ ఆయేషా, హజ్రత్ అబూ హురైరా, హజ్రత్ జైద్ బిన్ సాబిత్ (ర) ద్వారా హదీసు విద్యనభ్యసించారు.
2. అర్యా బిన్ జుబైర్ : ఈయన మదీనాకు చెందిన ప్రముఖ పండితుల్లో

పరిగణించబడతారు. హజ్రత్ ఆయెషా అక్క కుమారులు అధికాంశం తన పిన్ని చెప్పిన హదీసులను ఉల్లేఖించారు. ఇంకా హజ్రత్ అబూ హురైరా, హజ్రత్ జైద్ బిన్ సాబిత్ వద్ద కూడా శిష్యురికం చేసిన ఘనత ఉంది. ఈయన శిష్యుల్లో సాలిహ్ బిన్ కైసాన్, ఇమామ్ జుఫ్రా లాంటి పండితులున్నారు. ఈయన హి.94లో పరమపదించారు.

3. **సాలిమ్ బిన్ అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్:** మదీనాకు చెందిన 7 గురు షరీఅత్ వేత్తల్లో ఈయన్ని గణిస్తారు. ఈయన తన తండ్రి గారు, ఇతర ప్రవక్త సహచరుల ద్వారా హదీసు పాండిత్యాన్ని గడించారు. నాఫె జుఫ్రా తదితర ప్రముఖ అనుచరులు ఈయన శిష్యులు. హి. 106లో మరణించారు.
4. **నాఫె మౌలా అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్:** వీరు హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్ శిష్యుల్లో ప్రముఖులు, ఇమామ్ మాలిక్ కు గురువు. హదీసువేత్తల దృష్టిలో ఈ ప్రమాణ పరంపర (మాలిక్ నాఫె నుండి, ఆయన అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్ నుండి, ఆయన దైవ సందేశహారుల నుండి) సిల్సీలతుజ్జహబ్ (స్వర్ణ పరంపర)గా పరిగణించబడుతుంది. ఈయన హి.117లో దివంగతులయ్యారు.

తొలి దశలోని లిఖిత సంపద

1. **సహీఫా సాదికా:** ఇది హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ అమ్ర్ బిన్ ఆస్ (హి.13-వయసు 77) సంకలనం చేసింది. హజ్రత్ అబ్దుల్లా బిన్ అమ్ర్ బిన్ ఆస్ కు రచన, సంకలనాల అభిరుచి మెండుగా ఉండేది. దైవ సందేశహారులు పలికే ప్రతి మాటను రాసుకునేవారు. ఈ విషయంలో స్వయాన ప్రవక్త మహనీయులు ఆయనకు అనుమతించారు. ఈ సంకలనంలో ఒక వెయ్యి హదీసులుండేవి. చాలాకాలం వరకు వారి వంశంలో భద్రంగా ఉండేవి. ఇప్పుడు అది మున్నద్ ఇమామ్ అహ్మద్ లో ఒక భాగమయి పోయింది.
2. **సహీఫా సహీహ్:** సంకలన కర్త, హుమామ్ బిన్ మునబ్బిహ్ (హి.101). వీరు హజ్రత్ అబూ హురైరా గారి ప్రముఖ శిష్యుల్లో ఒకరు. ఈయన తన గురువు ఉల్లేఖనాలన్నింటినీ ఒకేచోట గ్రంథస్థం చేసుకున్నారు. దాని రాత ప్రతులు బెర్లిన్, డెమాస్కస్ గ్రంథాలయాల్లో ఉన్నాయి. ఇంకా ఇమామ్ అహ్మద్ బిన్ హంబల్ తన విఖ్యాత మున్నద్ లోనూ 'అబూ హురైరా' అన్న శీర్షికన ఈ మొత్తం పుస్తకాన్ని యధాతథంగా చేర్చారు. (మున్నద్ అహ్మద్, సంపుటి 2, పుటలు

312-318) ఈ సంకలనం కొన్నేళ్ళ క్రితం డాక్టర్ హమీదుల్లా (ప్యారిస్) ప్రయత్నాల ఫలితంగా హైదరాబాద్ లో ప్రచురించడం జరిగింది. ఇందులో 138 ఉల్లేఖనాలున్నాయి.

ఈ సహిఫా, హజ్రత్ అబూ హురైరా ఉల్లేఖనాలన్నింటిలోని ఒక భాగం మాత్రమే. దీని ఉల్లేఖనాలు అనేకం బుఖారి, ముస్లిమ్ గ్రంథాలలోనూ దొరుకుతాయి. పదాలు ఒకేలాగుంటాయి. పెద్ద వ్యత్యాసం కనిపించదు.

3. **బషీర్ బిన్ సహీక:** హజ్రత్ అబూ హురైరా శిష్యుల్లో రెండవ వారు. ఈయన కూడా ఒక సంకలనం తయారు చేశారు. దీన్ని ఈయన హజ్రత్ అబూ హురైరాకు చివరి రోజుల్లో వినిపించి ధృవీకరించుకున్నారు.

4. **మున్నద్ అబూ హురైరా:** దీని ప్రతులు సహచరుల కాలంలోనే గ్రంథస్థమయ్యాయి. దీని ఒక ప్రతి హజ్రత్ ఉమర్ బిన్ అబ్దుల్ అజీజ్ తండ్రి, అబ్దుల్ అజీజ్ బిన్ మర్వాన్ (ఈజిప్ట్ గవర్నర్ హి.86) వద్ద కూడా ఉండేది. అబ్దుల్ అజీజ్ బిన్ మర్వాన్ కనీరా బిన్ ముర్రాకు, 'నీ వద్ద సహచరులు ఉల్లేఖించిన హదీసులుంటే వాటిని వ్రాసి పంపు. హజ్రత్ అబూ హురైరా హదీసులు అక్కరలేదు. అవి నా వద్ద గ్రంథస్థమయి ఉన్నాయి' అని వ్రాశారు. 'మున్నద్ అబూ హురైరా' గ్రంథ ప్రతి ఒకటి, ఇమామ్ ఇబ్నూ తయిమియ్యూ వ్రాసినది జర్మనీ గ్రంథాలయంలో భద్రంగా ఉంది.

5. **సహిఫా హజ్రత్ అలీ:** ఇమామ్ బుఖారి విశదీకరించిన దాని ప్రకారం, ఇది చాలా ఘనమయిన సంపుటం. ఇందులో జకాత్, మదీనా పవిత్రత, హజ్జతుల్ విదా ప్రసంగం, ఇస్లామీయ రాజ్యాంగ అంశాలు లాంటి విషయాలు అనేకం ప్రస్తావించి వున్నాయి.

6. **ప్రవక్త మహసియుని ప్రసంగ పాఠం:** మక్కా ప్రవేశం నాడు, అబూ షా యమని కోరిక మేరకు దైవ ప్రవక్త తన ప్రసంగాన్ని సవివరంగా రాయించారు. ఈ ప్రసంగంలో మానవ హక్కులకు సంబంధించిన ముఖ్యమయిన వివరాలున్నాయి.

7. **సహిఫా హజ్రత్ జాబిర్:** హజ్రత్ జాబిర్ బిన్ అబ్దుల్లా ఉల్లేఖనాలను ఆయన శిష్యు గణం, వహబ్ బిన్ ముసబ్బ(హి.110), సులైమాన్ బిన్ కైస్ లష్కరి వ్రాత మూలకంగా సంకలనం చేసుకున్నారు. ఈ సంకలనంలో హజ్ విధి నిషేధాలు, వీడ్కోలు హజ్ ప్రసంగం ఉన్నాయి.

8. హజ్రత్ ఆయెషా(ర) ఉల్లేఖనాలు : హజ్రత్ ఆయెషా ఉల్లేఖనాలను ఆవిడ శిష్యుడు అర్వా బిన్ జుబైర్ వ్రాసి భద్రపరిచారు.
9. ఇబ్ను అబ్బాస్ ఉల్లేఖనాలు : హజ్రత్ అబ్దుల్లా ఇబ్ను అబ్బాస్ ఉల్లేఖనాల అనేక సంకలనాలున్నాయి. హజ్రత్ సయీద్ బిన్ జుబైర్ తాబయీ కూడా ఈయన ఉల్లేఖనాలను వ్రాసి సంకలనం చేసుకున్నారు.
10. అనస్ బిన్ మాలిక్ సహీఫాలు: సయీద్ బిన్ హిలాల్ ప్రకారం, 'హజ్రత్ అనస్ తాను వ్రాసిపెట్టుకున్న ప్రతుల్ని మాకు చూపి, ఈ ఉల్లేఖనాలు నేను స్వయంగా దైవ సందేశహారుని నోట విన్నాను, అప్పుడే రాసుకున్నాను, తరువాత ఆయన (స)కు వినిపించి ధృవీకరించుకున్నాను కూడా' అని అనేవారు.
11. అన్వే బిన్ హాజ్జీ : ఈయన్ని యమన్ గవర్నరుగా నియమిస్తూ పంపేటప్పుడు ప్రవక్త మహనీయులు రాతమూలకంగా ఒక సూచన పత్రాన్ని ఇచ్చి పంపారు. ఈయన ఆ సూచనాపత్రాన్ని భద్రపరచటమేకాక దైవప్రవక్త ఇచ్చిన ఇంకా 21 ఆదేశ పత్రాలను జతచేసి ఒక పుస్తకాన్నే సంకలనం చేశారు.
12. సమర బిన్ జన్బల్ పుస్తకం: ఇది ఈయన తనయునికి వారసత్వంలో లభించింది. ఇందులోనూ ఉల్లేఖనాలు పెద్దసంఖ్యలో ఉన్నాయి.
13. సహీఫా సఅద్ బిన్ ఉబాద్: హజ్రత్ సఅద్ బిన్ ఉబాద్ ప్రవక్త సహచరులు, అజ్ఞానకాలం నుండే చదవనూ, వ్రాయనూ వచ్చినవారు.
14. హజ్రత్ నాఫే లేఖలు: సులైమాన్ బిన్ మూసా ఉల్లేఖనం ప్రకారం, అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్ చెబుతూ ఉంటే నాఫే (ర) వ్రాస్తూ ఉండేవారు.
15. మఅన్ ఉల్లేఖనం ప్రకారం, 'అబ్దురహ్మాన్ బిన్ అబ్దుల్లా బిన్ మన్షూద్(ర) నా ఎదుట గ్రంథం తీసి ప్రమాణం చేస్తూ 'ఇది నా తండ్రి అబ్దుల్లా బిన్ మన్షూద్ చేతులారా వ్రాసిన గ్రంథం' అని అన్నారు."

పరిశోధనను అన్వేషణను ఇంకా కొనసాగిస్తే ఇవి కాక ఇంకా ఎన్నో ఉదాహరణలు, సంఘటనలు దొరకవచ్చు.

ఈ దశలో మహనీయ సహచరులు, గొప్ప అనుచరులు ఇతోధికంగా తమ వ్యక్తిగత స్మృతిలోని హదీసుల్ని గ్రంథస్థం చెయ్యడం పట్ల శ్రద్ధ చూపారు. కాని రెండవ దశలో సంచయన, సంపాదన కార్యం ఇంకా విస్తృతి పొందింది. హదీసు సంకలనకర్తలు తమకు సొంతంగా తెలిసినవాటితోపాటు తమ నగరం, ప్రాంతంలోని పండితుల్ని కలుసుకుని వారి ఉల్లేఖనాలను సయితం క్రమబద్ధంచేశారు.

రెండవ దశ

ఈ దశ దాదాపు రెండవ శతాబ్ది (హిజ్రీ) తొలి యాభయేళ్ళకు ముగుస్తుంది. ఈ దశలో అనుచరుల ఒక పెద్ద వర్గం సిద్ధమయింది. ఈ వర్గంలోనివారు తొలి దశలోని లిఖిత సంపదనంతా విస్తృత సంకలనాలతో క్రోడీకరించారు.

హదీసు సంకలన కర్తలు

1. ముహమ్మద్ బిన్ షిహాబ్ జుఫ్రీ (మ : హి.124) : ఈయనను సమకాలీన హదీసువేత్తలలో ముఖ్యులుగా పరిగణించేవారు. ఈయన హదీసు విద్యను దిగువ పేర్కొన్న మహనీయ వ్యక్తుల ద్వారా అభ్యసించారు.

సహచరుల్లో : 1. అబ్దుల్లా బిన్ ఉమర్(రజి) 2. అనస్ బిన్ మాలిక్ (ర) 3. సహల్ బిన్ సఅద్(ర).

అనుచరుల్లో : సయీద్ బిన్ ముసయ్యిబ్, మహ్మూద్ బిన్ రబీ ప్రభృతులు.

ఈయన గారి శిష్యుగణంలో, ఇమామ్ ఔజాయి, ఇమామ్ మాలిక్, సుఫియాన్ బిన్ ఉయ్యున వంటి హదీసువేత్తలున్నారు. ఉమర్ బిన్ అబ్దుల్ అజీజ్ హి.శ. 101లో ఈయనకు హదీసులు సంకలనం చేసే కార్యాన్ని అప్పగించారు. ఈయనతోపాటు మదీనా గవర్నరు అబూబక్ర్ ముహమ్మద్ బిన్ ఉమర్ బిన్ హక్మీకు ఆదేశాలు పంపి, ఉమ్రా బిన్తు అబ్దుర్రహ్మాన్, కాసిమ్ బిన్ ముహమ్మద్ వద్ద వున్న హదీసు భండారాన్ని గ్రంథస్థం చెయ్యమని ఉమర్ బిన్ అబ్దుల్ అజీజ్ పురమాయించారు.

పైన పేర్కొన్న ఉమ్రా, హజ్రత్ ఆయెషాకు ముఖ్య శిష్యురాలు. కాసిమ్ బిన్ ముహమ్మద్ ఆవిడ సోదరుని కొడుకు. హజ్రత్ ఆయెషా తన సంరక్షణలో వీరికి శిక్షణ, బోధనలు గరిపారు.

ఇంతేకాక హజ్రత్ ఉమర్ బిన్ అబ్దుల్ అజీజ్ ఇస్లామీయ రాజ్యంలో బాధ్యతాయుత స్థానంలో ఉన్న నాయకులందరినీ హదీసుల్ని కూడబెట్టాలని, వాటిని క్రమబద్ధం చేయాలన్న తాకిడుతో ఫర్మానాలు జారీచేశారు. ఫలితంగా హదీసు పెను గ్రంథాలే రాజధాని నగరమయిన డెమాస్కస్ చేరాయి. ఖలీఫా వాటి నకళ్ళను రాజ్యంలో మూల మూలన చేరవేశారు.

ఇమామ్ జుఫ్రీ హదీసు సంకలనాన్ని సిద్ధం చేసిన తరువాత ఆ కాలంలోని ఇతర విద్యావంతులు సయితం సంకలనం, సంపాదన కార్యక్రమాలు చేపట్టారు.

2. అబ్దుల్ మలిక్ బిన్ జరీహ్ (హి. 150) మక్కాలో ఈ మహత్కార్యాన్ని చేపట్టారు.
3. ఇమామ్ ఔజాయి (హి. 157) - సిరియాలో
4. ముఅమ్మూర్ బిన్ రాషిద్ (హి.153) - యమన్లో
5. ఇమామ్ సుఫియాన్ సౌరి (హి. 161)- కూఫాలో
6. ఇమామ్ హమ్మూద్ బిన్ సల్లమ(హి. 167) - బస్త్రాలో
7. ఇమామ్ అబ్దుల్లా బిన్ ముబారక్ (హి. 181)- ఖురాసాన్లో

వీరంతా హదీసుల సంకలనం, వాటి క్రమబద్ధీకరణ కృషిలో మున్ముందు ఉండిన మహనీయులు.

8. ఇమామ్ మాలిక్ బిన్ అనస్(హి.93- 179) : మదీనాలో ఇమామ్ జుఫ్రీ తరువాత ప్రవక్త హదీసుల సంకలనా శుభకార్యం చేపట్టే పునత తనకే దక్కింది. ఈయన నాఫె, జుఫ్రీ ఇంకా ఇతర ప్రముఖ పండితుల వద్ద విద్యనభ్యసించారు. ఈయన గురువుల సంఖ్య 900 వరకు ఉందని అంటారు. ఈ విద్యామృత సరోవరం నుండి హిజాబ్, సిరియా, ఇరాక్, పాలస్తీనా, ఈజిప్ట్, ఆఫ్రికా, స్పెయిన్ కు చెందిన వేలాది ప్రవక్త సంప్రదాయ పిపాసువులు తనివితీరా గ్రోలారు. ఈయన శిష్యుల్లో లైన్ బిన్ సఅద్ (హి.175), ఇబ్ను ముబారక్ (హి. 181), ఇమామ్ షాఫియా (హి. 204), ఇమామ్ ముహమ్మద్ బిన్ హసనుష్షెబాని (హి.189) లాంటి మహామహలున్నారు.

ఈ దశలో హదీసుల సంకలనాలు అనేకం జరిగాయి. వీటిలో ఇమామ్ మాలిక్ సంకలనం చేసిన ముఅత్తాకు ప్రత్యేకస్థానముంది. దీని సంకలనా కాలం హి.130 నుండి 141 మధ్యన ఉంటుంది. మొత్తం ఉల్లేఖనాల సంఖ్య 1700. వీటిలో నుంచి మర్ఫూ 600; ముర్సల్ 228, మౌకూఫ్ 613; అనుచరుల సూక్తులు 285 ఉన్నాయి. ఈ దశలోని కొన్ని ఇతర సంకలనాల పేర్లు : 1. జామె సుఫియాన్ సౌరి (హి.161) 2. జామె ఇబ్ను ముబారక్ (హి.181); 3. జామె ఇమామ్ ఔజాయి (హి.157), 4. జామె ఇబ్ను జరీబ్ (హి.150) 5. కితాబుల్ ఖరాబ్, కాజీ అబూ యూసుఫ్ (హి.183); 6. కితాబుల్ అసార్, ఇమామ్ ముహమ్మద్(హి.189)

ఈ దశలో ప్రవక్త మహనీయుని హదీసులు, సహచరుల అనుచరుల ఫత్వాలు (తీర్పులు)- అన్నింటినీ ఒకేగ్రంథంలో సంచయనం చేసేవారు. అయితే ఫలానా విషయం సహచరుల లేక అనుచరుల సూక్తి అని లేక ప్రవక్త(స) హదీసు అని విశదీకరించడం జరిగేది.

మూడవ దశ

ఇది దాదాపు హిజ్రీ 150 మొదలు 400 వరకు ఉంటుంది. ఈ దశ ప్రత్యేకతలు ఇవి :

1. ప్రవక్త ప్రవచనాలను (హదీసులను) సహచరుల 'అసాద్' (ప్రభావకాలు), అనుచరుల సూక్తుల నుండి వేరు చేసి సంకలనం చెయ్యడం జరిగింది.
2. విశ్వసనీయమయిన ఉల్లేఖనాల సంకలనాలు వేరుగా తయారయ్యాయి. ఈ విధంగా, అన్వేషణ, పరిశోధన, అనుశీలనల తరువాత రెండవ దశలోని రచనలు మూడవ దశలో ఘనమయిన పుస్తకాలుగా రూపొందాయి.
3. ఈ దశలో ఉల్లేఖనాలను ప్రోగు చెయ్యడమేకాక హదీసు శాస్త్రాన్ని భద్రపరచడానికి హదీసువేత్తలు వందకు పైగా వివిధ విద్యల్ని అవిష్కరించారు. వాటి మీద ఇప్పటివరకు వేలాది పుస్తకాల రచన జరిగింది.
'వారు చేసిన కృషికి దైవానికి కృతజ్ఞతలు, దైవం వారి ఆ కృషికి గాను ఉత్తమమయిన ప్రతిఫలాన్నివ్వగాక'
ఆ విద్యల్లో కొన్నింటి క్లుప్తమయిన పరిచయం

1. అస్కాఉల్జాల్ విద్య

ఈ విద్యలో ఉల్లేఖకుల జీవిత విశేషాలు, జనన కాలం, వారి గురువులు, శిష్యులు-ఇత్యాది-విషయాల వివరాలు; విద్యాప్రాప్తికై చేసిన ప్రయాణాలు, వారి విశ్వసనీయత ప్రామాణాన్ని గురించి హదీసువేత్తల నిర్ణయాలున్నాయి. ఇది చాలా విస్తృతమయిన శాస్త్రం, ఆసక్తికరమయింది కూడా.

కొందరు పక్షపాత బుద్ధి గల ప్రాచ్య విద్యా నిపుణులయిన పాశ్చాత్యులు (Orientalists) కూడా దీని ప్రశస్తతను కొనియాడకుండా ఉండలేకపోయారు. ఈ శాస్త్రం వల్ల అయిదు లక్షల మంది ఉల్లేఖకుల జీవన వృత్తాంతాలు భద్రంగా ఉన్నాయి. ఈ ప్రత్యేకతలో ముస్లిమ్ పండితులకు సరితూగేవారు దొరకడం అసాధ్యం. ఈ శాస్త్రంలో వందలాది పుస్తకాలు రచించారు. కొన్నింటి పేర్లు :

- అ) తహ్సీబుల్ కమాల్ - రచయిత : ఇమామ్ యూసుఫ్ (శా.742). ఈ శాస్త్రంలో ఇది అత్యంత ప్రామాణికమయిన గ్రంథం.
- ఆ) తహ్సీబుత్తహ్సీబ్ : రచయిత - హాఫీజ్-ఇబ్దు హిజ్, బుఖారీ టీకా కర్త. ఈ గ్రంథం 12 సంపుటాల్లో ఉంది; హైదరాబాద్ (దాయరతుల్ మఆరిఫ్, ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ ప్రచురించింది)

ఇ) తక్షకిరతుల్ హుస్సాన్ - రచయిత : అల్లామా జహబీ (హి. 748)

2. ముస్తలహుల్ హదీస్ విద్య

ఇది హదీసు విద్యకు ప్రాతిపదిక సూత్రావళి. ఈ శాస్త్రం వెలుగులోనే హదీసుల స్థాయి, బలహీనతల నియమాలు తెలుస్తాయి.

ఈ శాస్త్రానికి సంబంధించిన ప్రఖ్యాత పుస్తకం 'ఉలూముల్ హదీసు' దీన్ని 'ముకద్దమ ఇబ్బుస్సలాహ్' అని కూడా అంటారు. రచయిత : అబూ ఉమర్, ఉస్మానిబ్బుస్సలాహ్ (హి. 577)

గత 100 ఏళ్ళలో హదీసు సూత్రావళి మీద రెండు గ్రంథాలు వెలువడ్డాయి.

(అ) తౌజీహన్నజర్ - రచయిత: అల్లామ తాహిర్ బిన్ సాలిహ్ అల్ జజాయిరీ (హి.1338)

(ఆ) కవాయిదుత్తహదీసు - రచయిత : అల్లామ సయ్యద్ జమాలుద్దీన్ కాసిమీ (హి.1332)

మొదటి పుస్తకం విషయ విస్తృతికి, రెండవది సక్రమ సంకలనానికి ఖ్యాతిగడించాయి.

3. గరీబుల్ హదీసు విద్య

ఈ శాస్త్రంలో హదీసుల్లోని కఠినపదాల శబ్దిక అర్థాల పరిశోధన విరివిగా జరిగింది. ఈ శాస్త్రంలో ఇదికాక అల్లామ జమఖ్షరీ (హి.538) రచించిన అల్ ఫాయిక్, ఇబ్బుల్ అసీర్ (హి.606) రచించిన నిహాయ ప్రముఖమయినవి.

4. తఖ్రీజుల్ అహదీస్ విద్య

ప్రముఖ ఖుర్ఆన్ వ్యాఖ్యాన గ్రంథాలు, ఫిక్హ్ గ్రంథాలు, సూఫీయిజానికి సంబంధించిన గ్రంథాలు, విశ్వాసాలకు సంబంధించిన గ్రంథాలు- వీటన్నింటిలో ప్రస్తావించిన ఉల్లేఖనాలకు మూల గ్రంథాలేవీ అన్న విషయం తెలుసుకోదలిస్తే ఈ శాస్త్రం ఉపయోగపడుతుంది. ఉదాహరణకు, 'హిదాయ' (బుర్హానుద్దీన్ అలీ బిన్ అబీబఖ్ అల్ మర్గీనాని (హి. 592). 'ఇహ్ యాఉల్ ఉలూమ్' (ఇమామ్ గజాలి - హి. 505)లలో అనేక ఉల్లేఖనాలు, ఎలాంటి ప్రామాణికత తెలుపకుండా, మూలాన్ని తెలుపకుండా ప్రస్తావనలోకి వచ్చాయి. ఎవరైనా ఆ ఉల్లేఖనాల ప్రామాణికత ఏ పాటిదని, ఏవి ప్రముఖ హదీసు పుస్తకాల్లో అవి వచ్చాయని తెలుసుకోగోరితే ఈ శాస్త్రానికి సంబంధించిన పుస్తకాల్లో అవి లభ్యమవుతాయి. మొదట, పేర్కొన్న పుస్తకం కోసం హాఫిజ్ జైలయి (హి: 792) రచించిన 'నసబుర్రాయ్' అన్న పుస్తకాన్ని, హాఫిజ్ ఇబ్బు హిజ్ అన్ కలాని (హి.852) వ్రాసిన 'అద్దరాయ్' అన్నదాన్ని చూడవలసి

వుంటుంది. రెండవ పుస్తకంలోని హదీసుల కొరకు హాఫిజ్ జైనుద్దీన్ ఇరాకీ (హి. 808) రచించిన 'అల్ ముగ్నీ అన్ హమలిల్ అస్సార్ అనేది ఉచితమయింది.

5. అల్ అహదీసుల్ మౌజాల విద్య

ఈ శాస్త్రంలో పండితులు ప్రత్యేక పుస్తకాలు రచించారు. 'మౌజా' (కల్పించిన-అబద్ధపు) ఉల్లేఖనాలను వేరుచేశారు. ఈ విషయంలో కాజీ షాకాని (హి. 1255) రచించిన 'అల్ ఫహాయిదుల్ మజ్ మూఅ'తో సాటు హాఫిజ్ జలాలుద్దీన్ సియాతి (హి. 911) వ్రాసిన 'అల్ లఅలి అల్ మన్నూఅ' ప్రముఖమయినవి.

6. అన్నాసిఖ్ వల్ మన్నూఖ్ విద్య

ఈ శాస్త్రంలో ఇమామ్ ముహమ్మద్ బిన్ మూసా హాజిబి హి. 784- వయసు 35) రచించిన 'కితాబుల్ ఈ తిబార్ చాలా ప్రామాణికమయింది. ఖ్యాతి గడించింది కూడా.

7. అల్ తౌఫీక్ బైనుల్ అహదీస్- విద్య

ఈ శాస్త్రంలో, స్థూలంగా చూస్తే పరస్పర విరుద్ధంగా కనిపించే ఉల్లేఖనాల మధ్యసమాన అర్థాన్వయం చెయ్యడం జరిగింది. ప్రథమంగా ఇమామ్ షాఫియి (హి. 204) ఈ విషయాన్ని చర్చించారు. ఈయన వ్రాసిన పుస్తకం 'ముఖ్లిఫుల్ హదీసు' అనే పేరుతో ఖ్యాతిగడించింది. ఇమామ్ తహావి (హి. 321) రచించిన 'ముష్కిలుల్ అసార్ అనే పుస్తకం కూడా ఈ శాస్త్రంలో ఉపయోగకరమయిన పుస్తకం.

8. అల్ ముఖ్లిఫ్ వల్ ముఅత్తలిఫ్ విద్య

ఈ శాస్త్రంలో ముఖ్యంగా ఉల్లేఖన కర్తల పేర్లు, వాళ్ళ సంతానం, తండ్రిపేర్లు, బిరుదులు, తాత ముత్తాతల పేర్లు, లేక గురువుల పేర్లు ఒకేలా కనిపించిన వారి ప్రస్తావన వుంది. ఇలాంటి అనుమానాస్పద స్థితి వల్ల ఎరుగని వ్యక్తి అపార్థానికి గురయ్యే అస్కారమయింది. ఈ శాస్త్రంలో హాఫిజ్ ఇబ్ను హిజ్జ్ విరచితమయిన 'తాబీర్ అల్ ముస్తబహ్' అనే పుస్తకం చాలా సమగ్రమయింది.

9. అత్తాపుల్ హదీస్ విద్య

ఈ శాస్త్రం ద్వారా ఏ ఉల్లేఖనం ఏ పుస్తకంలో ఉందో, దాని ఉల్లేఖనకర్తలెవరో తెలుస్తుంది. ఉదాహరణకు మీకు 'ఇన్నుమల్ ఆమాలు బిన్నియాత్' అనే హదీసు

వాక్యం ఒకటి గుర్తుంది. అది ఎక్కడి నుండి లభించిందో, ఉల్లేఖనం పూర్తి పాఠ మేమిటో, ఉల్లేఖన కర్తలెవరో మీరు తెలుసుకోదలిస్తే ఈ శాస్త్రానికి సంబంధించిన పుస్తకాలను చూడవలసి వుంటుంది. ఈ శాస్త్రాన్ని హాఫీజ్ మజి (హి. 742) రచించిన 'తహఫతుల్ అష్రాఫ్' అన్న పుస్తకంలో సవివరంగా చర్చించడం జరిగింది. ఇందులో 'సిహాసితా' (ఆరు అతి సవ్యమయిన హదీసు పుస్తకాలు)లోని ఉల్లేఖనాల పట్టిక మొత్తం వచ్చేసింది. ఈ పుస్తకంలో హాఫీజ్ అబూ యూసుఫ్ మజి 26 సంవత్సరాలు వెచ్చించారు. ఎంతో కఠిన శ్రమతో దీన్ని పూర్తి చేశారాయన. నేటి ప్రాచ్య శాస్త్రాల పాశ్చాత్య నిపుణులు (Orientalists) ఇలాంటి పుస్తకాలను అనుసరించే కాస్త కొత్తరూపంలో హదీసుల పట్టిక ఒకటి తయారు చేశారు. ఉదాహరణకు 'కునూజుస్సున్నమ్' అనే పుస్తకం ఇంగ్లీషులో ప్రచురించారు. దాని అరబీ అనువాదం క్రీ.శ. 1934లో ఈజిప్టు నుండి వెలువడింది. ఇప్పుడొక విస్తృత పట్టిక 'అల్ముజముల్ ముఫహ్రీస్' అనే పేరుతో సంకలనం చేస్తున్నారు. దీని 20 సంపుటాలు వెలువడ్డాయి.

10. ఫిక్హుల్ హదీస్

ఈ శాస్త్రంలో ధార్మిక ఆదేశాలకు సంబంధించిన హదీసుల మర్క హేతువును, అందులో నిగూఢమయి ఉన్న వివేచనను ఆవిష్కరించడం జరిగింది. ఈ విషయం మీద హాఫీజ్ ఇబ్నూకయ్యూమ్ (హి. 751) రచించిన 'అలాముల్ మౌకియాన్' అన్న పుస్తకంతోపాటు షా వలీయుల్లా 'హుజ్జతుల్లాహుల్ బాలిగ్' అనే పుస్తకం ప్రయోజన కరమయినవి. ఇవేకాక జీవితంలోని విభిన్న సమస్యల్ని స్ఫుర్తిస్తూ పండితులు వేర్వేరు పుస్తకాలు రచించారు. ఉదాహరణకు ఆర్థిక విషయాలకు సంబంధించిన పుస్తకం 'కితాబుల్ అమ్వాలి'ని అబూ ఉబైదా కాసిమ్ బిన్ సల్లామ్ (హి.224) వ్రాశారు. అలాగే భూమి, సేద్యపు భూమి, ఉష్ర్ (పంటలో జకాత్) ఖరాజ్ ఇత్యాధి విషయాల మీద కాజీ అబూయూసుఫ్ వ్రాసిన 'కితాబుల్ ఖరాజ్' అత్యుత్తమ రచన. ఇంకా సున్నత్ (ప్రవక్త సంప్రదాయం) షరీఅత్కు మూలం అనడానికి, హదీసు తిరస్కారులు వ్యాపింపజేసిన అపార్థాలను తొలగించడానికి దిగువ పేర్కొన్న పుస్తకాలు చూడవచ్చు.

- 1) కితాబుల్ ఉమ్మ్యు 7వ సంపుటం;
- 2) అల్ రిసాల (ఇమామ్ షాఫియి);
- 3) అల్ ముఅఫికాత్, నాల్గవ సంపుటం (అబూ ఇసాహక్ షాతిబి (హి.790));
- 4) సవాఇకు ముర్బల, సం.2 (ఇబ్నూకయ్యూమ్);
- 5) అల్ అహ్కామ్ (ఇబ్నూ హాక్మీ ఉస్టులసి హి.456);
- 6) తర్బుమానుస్సున్న (ఉర్బు, మౌలానా బద్రెఅలమ్, మీరఠీ);
- 7) ఇస్నాతుల్ ఖబర్

(మా తండ్రి గారు, మౌలానా హాఫిజ్ అబ్దుస్సత్తార్ హసన్, ఉమర్ పూరి, హి. 1324, పుస్తకం 34; 8) హదీసు, ఖుర్ఆన్ (మౌలానా సయ్యద్ అబ్దుల్ ఆలా మౌదూది; 9) ఇస్కారె హదీస్ కా. ముస్తఫా ఔర్ పస్ ముస్తఫా (ఇస్తిఖార్ అహ్మద్ బల్లి, 10) కొంతకాలం ముందు అల్లామ ముస్తఫా సబాయి, అల్ ముస్లిమున్ అనే పత్రికలో, హదీసులు తార్కిక నిదర్శనాలన్న విషయం మీద వ్యాసాల పరంపర ప్రారంభించారు. వాటి ఉర్దూ అనువాదం మౌలానా మలిక్ గులామ్ అలీ గారు చేశారు. ఈ పుస్తకం 'నాతె రసూల్' పేరుతో వెలువడింది.

హదీసు విద్యల చరిత్ర, తదితర సంబంధిత చర్చలకుగాను దిగువ ప్రస్తావించిన రచనలు సమగ్రమైనవి, ప్రయోజనకరమయినవి.

1) ముకద్దమ ఫత్హుల్ బారి (హాఫిజ్ ఇబ్న్ హిజ్రీ); 2) జామె బయాసుల్ ఇల్మ్ వ అహ్ లిహీ, (హాఫిజ్ ఇబ్న్ అబ్దుల్ బిర్ ఉందులుసి (హి. 463); 3) ముఆరిఫతు ఉలూముల్ హదీస్ (ఇమామ్ హాకిమ్ - హి. 405); 4) ముకద్దమ తహఫతుల్ అహ్లాజీ (మౌలానా అబ్దుర్రహ్మాన్ ముబారక్ పూరి - హి. 1353) ఈ పుస్తకం కొత్తగా వచ్చిన పుస్తకాలన్నింటిలో సమగ్రమయింది, ప్రయోజనకరమయిందీను; అలాగే 5) ముకద్దమ ఫత్హుల్ ముల్క్ (మౌలానా షబ్బీర్ అహ్మద్ ఉస్మాని); 6) తద్వీనెహదీస్ (ఉర్దూ-మౌలానా మనాజిర్ అహ్మద్ గిలాని)

మూడవ దశలో హదీసు సంకలన కర్తలు

ఈ దశలోని ప్రముఖ ఖ్యాతిగాంచిన హదీసువేత్తల ప్రామాణిక గ్రంథాలను క్రింద పరిచయం చేస్తున్నాము.

1) ఇమామ్ అహ్మద్ బిన్ హంబల్ (హి. 164- 241) ఈయనగారి ప్రముఖ సంకలనం 'ముస్తఫాద్ అహ్మద్' పేరుతో ఖ్యాతిగడించింది. ఇందులో 30 వేల ఉల్లేఖనాలున్నాయి. దీని సంపుటాలు 24, చెప్పుకోదగ్గ హదీసులన్నీ ఇందులో ఉన్నాయి. ఇందులో సంకలనా విధానం విషయశీర్షికనుబట్టికాక ఉల్లేఖన కర్త అయిన ప్రవక్త సహచరుని శీర్షికన జరిగింది. దీన్ని అధ్యాయాల రీత్యా అంటే విషయానుక్రమంగా తిరిగి కూర్చే పని హసనుల్ బన్నా షహీద్ తండ్రిగారు అయిన అహ్మద్ అబ్దుర్రహ్మాన్ సాఅతి ప్రారంభించారు. ఇప్పటివరకు 14 సంపుటాలు వెలువడ్డాయి, ఈజిప్టుకే చెందిన ప్రముఖ పండితులు అహ్మద్ షాకిర్ కూడా ఈ సందర్భంలో పని చేస్తున్నారు. ఇప్పటివరకు 15 భాగాలు సంకలన మయ్యాయి.

2. ఇమామ్ ముహమ్మద్ బిన్ ఇస్మాయిల్ అల్ బుఖారి (హి.194-256) ఈయన గారి పుట్టుక సంవత్సరం అరబీ సంఖ్యా శాస్త్రం రీత్యా 'సిద్క్' (194) మరణ సంవత్సరం 'నూర్' (256) వస్తాయి. ఇమామ్ బుఖారి రచనల్లో అన్నింటికన్నా ప్రముఖమయింది, ప్రామాణికమయింది 'సహీహ్ బుఖారి' దాని పూర్తి పేరు 'అల్ జామి ఉస్సహీహుల్ ముస్నదుల్ ముఖ్ఖసర్ మిన్ ఉమూరు రసూలుల్లాహి సల్లల్లాహు అలైహి వ అలిహి వసల్లం వ అయ్యామహ్'. ఈ గ్రంథ సంకలనంలో 16 ఏళ్ళు పట్టాయి. ఆయన ద్వారా నేరుగా సహీహ్ బుఖారి చదివిన శిష్య గణం సంఖ్య 90వేల వరకు ఉంటుంది. కొన్ని పర్యాయాలు ఒకే సమావేశంలో హాజరైన వారి సంఖ్య 30వేల వరకు చేరేది. ఇలాంటి సమావేశాల్లో ఆయన చెబుతూ ఉండగా తిరిగి చెప్పి వ్రాయించే వారి సంఖ్య 300కు మించి ఉండేది. మొత్తం హదీసుల సంఖ్య 9684. అయితే పునరుక్తమయిన ఉల్లేఖనాలు (ముకర్రర్ రివాయాత్), అప్రామాణికమయిన ఉల్లేఖనాలు (తాలీకాత్), సహచరుల సాక్ష్యాధారమయిన ఉల్లేఖనాలు (షవాహిద్ అసాద్), ముర్బల్ హదీసులను తీసివేస్తే మర్బూ ఉల్లేఖనాలు 623 మిగులుతాయి. ఇతర హదీసువేత్తలను పోల్చి చూస్తే ఉల్లేఖనకర్తలను ఏరివేసే ప్రమాణం ఈయన కాస్త ఉన్నతంగా పెట్టారు.
3. ఇమామ్ ముస్లిమ్ బిన్ హజ్జాజ్ కషీరి (హి.202- 261) ఇమామ్ బుఖారి, ఇమామ్ అహ్మద్ బిన్ హంబల్ ఈయన గురువుల్లోనూ, ఇమామ్ తిర్మిజీ, అబూ హాతిమ్ రాజి, అబూబక్ బిన్ ఖజీమ ప్రభృతులు ఈయన శిష్యగణంలోని వారు. ఈయన సంకలనం 'సహీహ్ ముస్లిమ్' సంకలనాక్రమం రీత్యా ప్రముఖమయిందిగా పరిగణించబడుతుంది.
4. అబూ దావూద్ అష్అస్ బిన్ సులైమాన్ సజిస్తానీ (హి. 202- 275) ఈయన ప్రముఖ సంకలనం 'సునన్ అబూ దావూద్' పేరుతో ప్రఖ్యాతమయింది. ఇందులో అధికాంశం ధర్మశాస్త్ర ఆదేశాలకు సంబంధించిన ఉల్లేఖనాలను సమగ్ర రూపంలో ఒకచోట చేర్చడం జరిగింది. ఫిక్హాకు సంబంధించిన, శాసనాంగానికి సంబంధించిన సమస్యల పరిష్కారానికి ఇది అత్యుత్తమ మూల గ్రంథమని చెప్పవచ్చు. ఇందులో 480 హదీసులున్నాయి.
5. ఇమామ్ అబూ ఈసా తిర్మిజీ(హి. 209- 279) ఇందులో ఫిక్హాకు సంబంధించిన విషయాలను, విభిన్న పంథాల వివరాలను విశదపరచడం జరిగింది.

6. ఇమామ్ అహ్మద్ బిన్ షుఅయిబ్ నసాయి (హి. 303) ఈయన సంకలనం పేరు 'అస్సుననుల్ ముక్షతబా'
7. ఇమామ్ ముహమ్మద్ బిన్ యజీద్ బిన్ మాజ కుక్షవయిని (హి. 273) ఈయన పుస్తకం సునన్ ఇబ్ను మాజ పేరుతో ప్రఖ్యాతమయింది.
- ముస్నద్ అహ్మద్ తప్ప మిగతా గ్రంథాలను హదీసువేత్తల పరిభాషలో 'సహీహ్ సిత్తా' అంటారు. కొందరు పండితులు ఇబ్ను మాజకు బదులు ముఅత్తా 'ఇమామ్ మాలిక్'ని సహీహ్ సిత్తాలో ఒకటిగా పరిగణిస్తారు.
- ఇవికాక ఆదశలో ఇంకా అనేక ప్రయోజనకరమయిన, సమగ్రమయిన రచనలు, సంకలనాలు జరిగాయి. వాటిని వివరించడం ఇక్కడ సాధ్యపడదు. బుఖారి, ముస్లిమ్, తిర్మిజీ ఈ మూటిని 'జామె' అని అంటారు. అంటే వీటిలో విశ్వాసాలు, ఆరాధనలు, నైతక నియమాలు, వ్యవహారాలు తదితర సకల విషయాలకు సంబంధించిన హదీసులున్నాయన్నమాట. అబూ దావూద్, నసాయి, ఇబ్నుమాజ- వీటిని సునన్ అని అంటారు. అంటే వీటిలో క్రియాత్మక జీవితానికి సంబంధించిన ఉల్లేఖనాలు మటుకే ఉన్నాయని అర్థం.

హదీసు గ్రంథాల వర్గీకరణ

హదీసువేత్తలు ఉల్లేఖనాల బలం, సవ్యతల ఆధారంగా హదీసు గ్రంథాలన్నింటినీ నాలుగు వర్గాలుగా విభజించారు.

1. ముఅత్తా ఇమామ్ మాలిక్, సహీహ్ బుఖారి, సహీహ్ ముస్లిమ్. ఈ మూడు గ్రంథాలు, సవ్యత రీత్యాను, ఉల్లేఖనకర్తల విశ్వసనీయత దృష్ట్యాను అత్యున్నత స్థాయికి చేరినవి.
2. అబూ దావూద్, తిర్మిజీ, నసాయి- ఈ గ్రంథాల ఉల్లేఖనకర్తలు కొందరు విశ్వసనీయత రీత్యా మొదటి వర్గానికి కాస్త దిగువన ఉన్నవారు. అయినా ఇవి విశ్వసనీయ గ్రంథాలే. ముస్నద్ అహ్మద్ కూడా వీటితో సమంగా పరిగణించబడుతుంది.
3. దారిమి (హి.225), ఇబ్ను మాజ, బైహాకి, దారుల్ఖుతని (హి.385), తబ్రానీ (హి.360) పుస్తకాలు, తహావి (హి.311) రచనలు, ముస్నద్ షాఫియా, ముస్తద్రక్ హాకిమ్ (హి. 405) - ఈ గ్రంథాలలో సహీహ్ (సవ్యమయినవి), జయిఫ్ (బలహీనమయినవి) అన్న రకాల ఉల్లేఖనాలున్నాయి. కాని విశ్వసనీయమయిన ఉల్లేఖనాలే అధికంగా ఉన్నాయి.

4. ఇబ్ను జరీర్ తబ్రీ (హి.310) రచనలు, ఖతీబ్ బగ్దాదీ(హి.463) పుస్తకాలు, అబూ నయీమ్ (హి.403), ఇబ్ను అసాకర్ (హి.571), వైలమి, ఫిర్దౌస్ కృతికర్త (509), కామిల్ ఇబ్ను అదీ (హి.365), ఇబ్ను మర్ద్దాయ (హి.410) సంకలనాలు, వాకిది(హి.207) ఇంకా ఇలాంటి ఇతర రచయితల పుస్తకాలు ఈ కోవకు చెందినవి. ఈ పుస్తకాలు కలగూర గంప లాంటివి. మౌజూ (కల్మిత) ఉల్లేఖనాలు కూడా వీటిలో అధికంగా చోటుచేసుకున్నాయి. సాధారణ మత బోధకులు, సూఫీ పండితులకు ఆధారాలు ఈ గ్రంథాలే. అయితే కష్టపడి ప్రక్షాళన జరిపితే ఈ సంకలనాల నుండి కూడా మణిమాణిక్యాలు వెదికి తీయవచ్చు.

నాల్గవ దశ

ఈ దశ దాదాపు అయిదవ శతాబ్ది హిజ్రీ నుండి మొదలయింది. ఇంకా కొనసాగు తోంది. దీనికి పూర్వం మూడవ దశలో జరిగిన సంకలనా విధానం ముగిసింది. ఈ సుదీర్ఘ కాలంలో జరిగిన రచన, పరిశోధనా కార్యకలాపాల వివరాలు ఇవి:

1. ప్రముఖ హదీసు గ్రంథాల టీకా తాత్పర్యాలు, వివరణలు, ఇతర భాషల్లోకి అనువాదాలు జరిగాయి.
 2. పైన పేర్కొన్న హదీసు శాస్త్రాల మీద అనేక రచనలు జరిగాయి. వాటి వ్యాఖ్యానాలు, వివరణలు, సంక్షిప్తాలు వ్రాయడం జరిగింది.
 3. పండితులు తమ ఆభిరుచులకనుగుణంగా లేక అవసరాల రీత్యా మూడవ దశలో జరిగిన సంకలనాల నుండి హదీసులను ఎన్నుకుని ప్రయోజనకరమయిన కూర్పులు చేశారు. వాటిలో కొన్ని దిగువన ఇస్తున్నాము.
- అ) మిష్కాతుల్ మసాబిహ్ (వలీయుద్దీన్ ఖతీబ్) ఇందులో విశ్వాసాలు, ఆరాధనలు, నైతిక నియమాలు, వ్యవహారాలు, సామాజిక నియమాలు, ప్రళయ దిన వివరాలు ఇత్యాది విషయాలకు సంబంధించిన ఉల్లేఖనాలన్నీ సమకూర్చడం జరిగింది.
- ఆ) రియాజుస్సాలిహీన్ (ఇమామ్ అబూ జక్రియ్యా యహ్యూబీన్ షరఫ్ నవవి-ఈయన 'ముస్లిమ్' గ్రంథానికి టీకా కూడా వ్రాశారు. హి.676) ఈ గ్రంథం అధికంగా నైతికత, మర్యాదలకు సంబంధించిన హదీసులున్న పుస్తకం. ప్రతి ఆధ్యాయం ప్రారంభంలో శీర్షికను బట్టి ఖుర్ఆన్ వచనాలను కూడా ఉటం

కించడం జరిగింది. ఇది ఈ గ్రంథం ప్రత్యేకత. సహీహ్ బుఖారి సంకలనా విధానం కూడా ఇదే.

- 4) మున్నకల్ అఖ్ బార్ (ముజద్దిదుద్దీన్, అబుల్ బర్కాత్, అబ్దుస్సలామ్ బిన్ తైమియ్య - హి.652) ఈయన ప్రఖ్యాత ఇస్లామీయ తత్వవేత్త షేఖుల్ ఇస్లామ్ తకీఉద్దీన్ అహ్మద్ బిన్ తైమియ్య (హి.728) గారి పితామహులు. కాజి షాకాని, ఈ గ్రంథానికి నైలల్ జెతార్ పేరిట ఒక టీకా వ్రాశారు.
- 5) బులూగుల్ మరామ్ (హాఫిజ్ ఇబ్ను హిజ్జ్, బుఖారి టీకా కర్త (హి.852) ఇందులో అధికంగా ఆరాధనలు, వ్యవహారాలకు సంబంధించిన హదీసులే ఉన్నాయి. ముహమ్మద్ బిన్ ఇస్మాయిల్ సనాని (హి.1182) 'సుబులుస్సలామ్' పేరిట దీనికి టీకా వ్రాశారు. 'మిస్సుల్ ఖిత్తామ్' పేరిట మరో టీకా ఫార్సీ భాషలో నవాబ్ సిద్దీకుల్ హసన్ ఖాన్ (హి.1307) వ్రాశారు. ఈ గ్రంథాల్లో చాలా వాటికి చాలా కాలం క్రితమే ఉర్దూలోనికి అనువాదం జరిగింది. వాటి ప్రచురణ కూడా జరిగింది.

భారతదేశంలో

మన దేశంలో మొట్టమొదట షేఖ్ అబ్దుల్ హక్ ముహమ్మద్ దహ్లావీ బిన్ సైఫుద్దీన్ తుర్కీ (హి.1052) హదీసు విద్యాజ్యోతిని ప్రకాశింపజేశారు. ఆయన తరువాత హజ్రత్ షా వలీయుల్లా (హి.1176), ఆయన సంతానం, సేవాపరాయణులు, బోధనాగ్రహకులయిన శిష్యుల అవిరళ పరిశ్రమ వల్ల ఈ భూభాగంలో ప్రవక్త సంప్రదాయ కాంతి నలుమూలలా వ్యాపించింది. 'భూమి దాని ప్రభు జ్యోతితో ప్రకాశమానమయి పోయింది.' (దివ్యఖుర్ఆన్ - అజ్ జుమర్ : 69)

షా వలీయుల్లా తరువాత ఈ దేశంలో అనువాదాలు, టీకాలు, చిన్నచిన్న సంకలనాలు, ప్రచురించే సత్కార్యక్రమం ఇంకా కొనసాగుతూనే ఉంది.

'నేను సత్పురుషుల ప్రేమికుణ్ణి కాని వారిలోని వాణ్ణి కాను.'

దీని ద్వారానయినా బహుశా దైవం నాలో సదాచారాన్ని అనుగ్రహిస్తాడేమో! ప్రవక్త కాలం నుండి నేటివరకు హదీసులు వ్రాసే, వాటిని ఉల్లేఖించే కార్యక్రమం ఎన్నడూ ఎడతెగకుండా సాగుతూనే ఉందని పై వివరాల వల్ల తెలుస్తోంది. ఈ విజ్ఞాన పరిశోధనా పరంపరలో పగలూ దేదీప్యమానమయినదే రేయీ ఉజ్వలమానమయినదే!

- అబ్దుల్ గఫార్ హసన్ ఉమర్ పూరి